

VLAAMS PARLEMENT

stuk **591** (2009-2010) – Nr. 1
ingediend op 25 juni 2010 (2009-2010)

Maatschappelijke beleidsnota

over de hervorming van het hoger onderwijs
in Vlaanderen

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: mevrouw Fientje Moerman.

Vaste leden:

de heer Jan Durnez, de dames Veerle Heeren, Kathleen Helsen, Sabine Poleyn;

de dames Katleen Martens, An Michiels, Gerda Van Steenberge;

de dames Fientje Moerman, Marleen Vanderpoorten;

de dames Kathleen Deckx, Fatma Pehlivan;

mevrouw Vera Celis, de heer Kris Van Dijck;

de heer Boudewijn Bouckaert;

mevrouw Elisabeth Meuleman.

Plaatsvervangers:

de heren Paul Delva, Jos De Meyer, mevrouw Katrien Schryvers, de heer Koen Van den Heuvel;

de heren Erik Arckens, Frank Creyelman, Chris Janssens;

de dames Ann Brusseel, Irina De Knop;

mevrouw Mia De Vits, de heer Chokri Mahassine;

mevrouw Danielle Godderis-T'Jonck, de heer Willy Segers;

de heer Lode Vereeck;

mevrouw Mieke Vogels.

Stukken in het dossier:

56 (2009-2010) – Nr. 1 t.e.m. 13: Verslagen over hoorzittingen

INHOUD

1. Situering	7
1.1. Geschiedenis van het dossier	7
1.2. Perspectief 2020.....	8
2. Kwaliteit	9
2.1. Doelstellingen.....	9
2.2. Kwaliteit in de context van internationale benchmarking	10
2.3. De rol van onderzoek	11
2.3.1. Het belang van onderzoek.....	11
2.3.2. Gevolgen van de integratie voor het onderzoek.....	14
2.4. Afstemming op de arbeidsmarkt.....	14
2.5. Conclusie.....	15
3. Structuur	15
3.1. De toekomst van de academiserende opleidingen	15
3.1.1. Het behoud van de huidige situatie	16
3.1.2. Integratie van de academiserende hogeschoolopleidingen in de universiteit	17
3.1.3. De volledige integratie van alle hogescholen en universiteiten in een nieuw type van instelling.....	19
3.2. De versterking van de professionele bacheloropleidingen en de aansluiting van HBO5	19
3.3. De specifieke positie van de kunstopleidingen	20
3.3.1. Synthesenota Van Damme	20
3.3.2. Positie van de werkgroep ‘maatschappelijk debat’	21
3.3.3. Diverse actoren op het veld.....	21
3.3.4. Conclusie	23
3.4. De specifieke positie van de Hogere Zeevaartschool.....	23
3.5. Bijzondere aandachtspunten.....	24
3.5.1. Studieomvang	24
3.5.2. Problematiek van de industriële ingenieurs	24
3.5.3. Vervolg mogelijkheden op professionele bacheloropleidingen.....	25
3.5.4. Lerarenopleiding.....	25
3.6. Beheer	26
3.7. Naar een geïntegreerde hogeronderwijsruimte.....	26
3.8. Rol van de associaties	27
3.9. Conclusies	28

4. Personeel	28
5. Internationalisering	28
5.1. Belang van een internationaal competitieve positie	28
5.2. Implicaties voor het hoger onderwijs in Vlaanderen	29
5.2.1. Internationale mobiliteit	29
5.2.2. Een gemeenschappelijke taal	30
5.3. Enkele specifieke knelpunten en mogelijke oplossingen	31
5.3.1. Taalopleidingen staan geboekt als Nederlandstalige opleidingen..	31
5.3.2. Nederlandsetaaltoelatingsvoorwaarden voor de studie van een vreemde taal	31
5.3.3. De Nederlandsetaalequivalentievereiste staat haaks op de rationalisatie-idee	31
5.3.4. Anomalieën tussen de wetgeving van de verschillende gemeenschappen	32
5.4. De specifieke positie van de academisering in de internationalisering...	32
5.5. Conclusie	32
6. Democratisering	33
6.1. De situatie van de toegankelijkheid	33
6.2. De rol van het hoger onderwijs en obstakels voor het democratiserings- proces	35
6.2.1. Oriënteringsproeven	35
6.2.2. Studiegeld en studiefinanciering	36
6.2.3. Gebrek aan vertrouwdheid	36
6.2.4. Belang van ondersteuning	36
6.2.5. Levenslang leren	37
6.3. Risico's en opportuniteiten van het academiseringsproces	37
6.4. Conclusie	37
7. Financiering	38
7.1. De context van de uitdagingen	38
7.1.1. Het Vlaamse hogeronderwijsbudget in internationale context	38
7.1.2. Het Financieringsdecreet	40
7.2. Financiële uitdagingen	40
7.2.1. De professionele bacheloropleidingen	40
7.2.2. De academiserende opleidingen	41
7.2.3. Verhoging van de werkingsmiddelen voor de huidige universitaire opleidingen	42
7.2.4. De hogere kunstopleidingen	42
7.2.5. Brusselnorm	43

7.3. Knelpunten.....	43
7.3.1. Erosie door partiële indexering	43
7.3.2. Het puntengewichtensysteem	43
7.3.3. Onderzoek ondergefinancierd	44
7.3.4. Een competitief model met perverse neveneffecten	44
7.3.5. Een gebrekkig investeringsbeleid.....	44
7.3.6. Dempende factoren in het model	44
7.3.7. Uitbreiding van de studieomvang.....	44
7.4. Conclusie.....	45
8. Tijdsplan.....	45
9. Conclusies.....	45
Beleidsstellingen.....	47
Gebruikte afkortingen	52
Bijlagen:	
Bijlage 1: Overzicht van de hoorzittingen en de uitgenodigde sprekers.....	57
Bijlage 2: Programma IST-colloquium ‘Perspectief 2020. Een Europese toekomst voor het Vlaams Hoger Onderwijs’ van 20 mei 2010.....	63
Bijlage 3: Referentie- en bronnenlijst	67

Op voorstel van de Commissie voor Onderwijs en Gelijke kansen besliste het Uitgebreid Bureau op 22 februari 2010, conform artikel 70 van het Reglement, een themadebat te houden over het hoger onderwijs in Vlaanderen. Op 24 februari heeft de plenaire vergadering van het Vlaams Parlement, een commissie ad hoc Hoger Onderwijs benoemd met als opdracht een maatschappelijke beleidsnota op te stellen over het hoger onderwijs in Vlaanderen.

De commissie wil een langetermijnvisie ontwikkelen op het Vlaamse hogeronderwijslandschap. Dit vereist een inzicht in de voor- en nadelen van de te maken keuzes en in de voorwaarden die vervuld dienen te zijn om het hervormingsproces te laten slagen. Daartoe heeft de commissie tijdens de periode van 24 maart tot 7 juni 2010 een reeks hoorzittingen georganiseerd en een aantal interne discussies gehouden (10 en 17 maart, 10 mei, en 9, 16, 23 en 24 juni 2010). Het Parlementair Informatiecentrum heeft een informatiedossier samengesteld, met relevante studies, standpunten en adviezen van betrokken actoren.

De hoorzittingen werden op basis van verschillende thema's georganiseerd: de toekomst van de academiserende hogeschoolopleidingen, de positie van het Vlaams hoger onderwijs in een internationale context, de positie van het hoger kunstonderwijs, onderzoek, financiering, internationalisering en taalgebruik, democratisering, afstemming op het afnemend veld, personeel, en de standpunten van – respectievelijk – hogescholen, universiteiten en associaties. Als bijlage (bijlage 1) is de lijst van hoorzittingen opgenomen, met vermelding van de sprekers die per hoorzitting aan bod zijn gekomen.

Ook heeft de Commissie ad hoc Hoger Onderwijs aan het IST de opdracht gegeven om het colloquium 'Perspectief 2020. Een Europese toekomst voor het Vlaams Hoger Onderwijs' te organiseren (20 mei). Het colloquium wilde, via lezingen en discussies met vertegenwoordigers van de verschillende organisaties die betrokken zijn bij het hoger onderwijs, actuele plannen voor de verdere hervorming van het hoger onderwijs toetsen aan de ambities van de Europese Strategie 2020 en het Vlaamse Pact 2020. Het programma van het colloquium is eveneens als bijlage (bijlage 2) opgenomen.

De Commissie ad hoc Hoger Onderwijs wil een toekomstperspectief uittekenen voor de academiserende hogeschoolopleidingen, dit in de context van een kwalitatief hoogstaand hoger onderwijs in Vlaanderen. Het thema van de commissie stelt zich dus zowel in een engere als in ruimere zin: beslissingen over te nemen maatregelen voor de academiserende hogeschoolopleidingen kunnen immers niet los gezien worden van de kwaliteit van het hoger onderwijs in zijn geheel, de structurele inbedding van diverse types opleidingen, de positie van het Vlaams hoger onderwijs in een internationale context, het democratisch gehalte en de toegankelijkheid ervan. Gezien de omvang van de operatie speelt de financiering een grote rol bij de uitwerking van de gekozen pistes. Al deze elementen worden in deze maatschappelijke beleidsnota belicht.

In overleg met de voorzitter van de Commissie ad hoc Hoger Onderwijs, mevrouw Fientje Moerman, en de verslaggevers, mevrouw Veerle Heeren en mevrouw Gerda Van Steenberge, heeft het IST op basis van de resultaten van de hoorzittingen, de interne discussies en het colloquium een ontwerptekst van maatschappelijke beleidsnota opgesteld (zie voor het bronnenmateriaal de lijst met referenties als bijlage 3).

De finalisering van de maatschappelijke beleidsnota, inclusief de formulering van beleidsstellingen, vond plaats na uitgebreide besprekingen in de commissievergaderingen van 9, 16, 23 en 24 juni 2010.

De beleidsstellingen bij deze maatschappelijke beleidsnota worden achteraan het document opgenomen. De minderheidsstandpunten bij de beleidsstellingen zijn met een beknopte motivering als voetnoot opgenomen.

1. Situering

1.1. *Geschiedenis van het dossier*

De Bolognaverklaring van 1999 luidt een proces in van hervorming van het Europees hoger onderwijs. Dit proces beoogt een grotere eenvormigheid van het hoger onderwijs in de verschillende landen. Concreet betekent dit een omvorming van bestaande graden in duidelijk herkenbare en vergelijkbare graden die voortaan georganiseerd zijn in een structuur van drie cycli (bachelor, master, doctor of PhD). Daartoe zetten landen nationale kwalificatiesystemen op die compatibel zijn met een overkoepelend Europees kwalificatiekader en bepalen zij de leerdoelen van elk van de drie cycli.

Het Structuurdecreet (2003) voerde de bama-structuur in het Vlaams hoger onderwijs in. De eencyclusopleidingen aan de hogescholen werden omgevormd tot professionele bacheloropleidingen en de universitaire opleidingen tot academische bachelor/masteropleidingen. De ex-tweecyclusopleidingen aan de hogescholen waarvan de decreetgever in 1994 bij de hervorming van het hogescholenlandschap had bepaald dat ze van academisch niveau waren, werden eveneens omgevormd tot academische bachelor/masteropleidingen. De omvorming van deze opleidingen houdt in dat ze aan dezelfde voorwaarden inzake verwevenheid van onderwijs en onderzoek moeten voldoen als de universitaire.

Voor dit proces van inbedding in onderzoek wordt in het Structuurdecreet de term ‘academisering’ gebruikt. Er werd decretaal vastgelegd dat dit proces tijdens het academiejaar 2012-2013 zou worden beëindigd. In dit decreet werd hiervoor ook de eerste (beperkte) financiering voorzien, de zogenaamde academiseringsmiddelen. Tijdens de legislatuur 2004-2009 werden de academiseringsmiddelen stapsgewijze verhoogd. Om een versnippering van de onderzoeksfinanciering en -capaciteit te vermijden, bepaalt het Structuurdecreet dat de hogescholen die academiserende opleidingen inrichten slechts academische bachelor- en masterdiploma’s kunnen uitreiken indien ze toetreden tot een structureel samenwerkingsverband met een universiteit, associatie genoemd. Binnen deze associaties universiteit-hogescholen dient de inbedding van de vroegere academiserende opleidingen in onderzoek te worden gerealiseerd onder de stuwende kracht van de universiteiten.

Na de instelling van professionele bachelors enerzijds en academische bachelors/masters anderzijds bleef de vraag nog onopgelost, waar de academiserende hogeschoolopleidingen dienden ondergebracht te worden eens het academiseringsproces zou zijn voltooid: bij de universiteiten of bij de hogescholen. Een antwoord op deze vraag kan niet los gezien worden van de specifiek Vlaamse situatie. Typisch voor Vlaanderen is immers het grote aantal hogeronderwijsinstellingen – instellingen die vaak dezelfde opleidingen aanbieden en dus concurreren met elkaar. Deze dichtheid doet vragen rijzen over de efficiëntie waarmee overheidsgelden voor onderwijs en onderzoek besteed worden. Een zekere rationalisatie is nodig. Onderwijsminister Frank Vandenbroucke heeft daartoe in de vorige legislatuur de Ministeriële Commissie Optimalisatie en Rationalisatie in het hoger onderwijs – de commissie-Soete – aangesteld. Deze commissie pleitte er onder andere voor de academische hogeschoolopleidingen te integreren in de universiteiten. De integratie van de academische hogeschoolopleidingen kan echter niet los gezien worden van de ontwikkelingen binnen het hoger onderwijs in het algemeen.

Aangezien de legislatuur te ver gevorderd was en het draagvlak niet voldoende groot bleek, was de vorige Vlaamse Regering van oordeel dat ze in een dergelijk belangrijk dossier als de structuur van het Vlaams hoger onderwijs niet meer kon beslissen, te meer daar ze de beslissing niet meer volledig zou kunnen implementeren.

Het regeerakkoord 2009-2014 stelt dan ook dat een beslissing over de structurele inbedding van de academische hogeschoolopleidingen gebaseerd dient te zijn op een grondig maatschappelijk debat. Daartoe richtte de regering een werkgroep ‘maatschappelijk debat’ op, waarin vertegenwoordigers zetelden van de hogeronderwijsinstellingen, het personeel, de studenten, de interprofessionele sociale partners en de Vlaamse Onderwijsraad (Vlor). De synthesenota ‘De toekomst van de academische hogeschoolopleidingen in het Vlaamse hogeronderwijslandschap’ van Dirk Van Damme diende daarbij als basis. De synthesenota vertrekt vanuit de visie van de commissie-Soete over de integratie van de academiserende hogeschoolopleidingen in de universiteiten. De conclusies van de werkgroep maatschappelijk debat zijn neergeschreven in de *Platformtekst over het toekomstige hogeronderwijslandschap in Vlaanderen* (6 mei 2010).

De werkzaamheden van de door het Vlaams Parlement ingestelde Commissie ad hoc Hoger Onderwijs liepen deels parallel met deze van de werkgroep maatschappelijk debat maar werden ook voor het zomerreces 2010 afgerond ten einde de Vlaamse Regering toe te laten haar standpunt over de toekomstige structuur van het Vlaamse hogeronderwijslandschap tijdig te kunnen bepalen, en het te baseren op een zo breed mogelijk mogelijke input.

Immers, het was ab initio zonneklaar dat dergelijk diepgaande operatie best over een zo breed mogelijk draagvlak beschikt, zowel bij de actoren zelf als bij de wetgever, in casu het Vlaams Parlement, gegeven de omvang, de duur en de vereiste middelen voor deze hervorming.

Daarenboven zou een brede parlementaire consensus zich inschrijven in de traditie van de onderwijshervormingen in ons land, traditie die begon met het Schoolpact van 1958.

1.2. *Perspectief 2020*

De bakens die door de Europese Strategie 2020 (COM(2010)2020 2010) worden uitgezet voor, onder meer, het hoger onderwijs zijn een referentie voor de werkzaamheden van de Commissie ad hoc Hoger Onderwijs. Relevante doelstellingen genoemd in de Europese Strategie zijn:

- verhoging van de kwaliteit van alle onderwijs- en opleidingsniveaus in de EU, met evenveel aandacht voor talent als voor gelijke kansen;
- verbetering van de resultaten en internationale aantrekkingskracht van de hogeronderwijsinstellingen in Europa;
- verbetering van de prestaties op het gebied van onderzoek;
- bevordering van de overdracht van kennis en innovatie;
- omzetting van innovatieve ideeën in nieuwe producten en diensten om groei en kwaliteitsbanen op te leveren en een bijdrage te leveren aan het oplossen van de Europese en mondiale maatschappelijke problemen;
- opleiding van voldoende natuurwetenschappers, mathematici en ingenieurs;
- creatie van meer ruimte voor creativiteit, innovatie en ondernemerschap in schoolcurricula.

Voor Vlaanderen vindt de Europese Strategie 2020 vertaling in het programma ‘Vlaanderen in Actie’ (ViA) en het Pact 2020 (2009). Pact 2020 wil een antwoord bieden op de grote maatschappelijke uitdagingen – globalisering, vergrijzing, klimaatverandering enzovoort – van vandaag, met als ambitie tegen 2020 te behoren tot de allerbeste Europese regio’s op economisch, ecologisch, sociaal en maatschappelijk vlak. Wat de implicaties hiervan zijn voor een kwaliteitsvol hoger onderwijs wordt belicht in punt 2.

Streefcijfers die voor Vlaanderen en Europa genoemd worden, zijn:

- het percentage van de bevolking in de leeftijdsgroep van 30-34 jaar met een hogeronderwijsdiploma moet stijgen van 31% tot ten minste 40% in 2020 (Europese

- Strategie 2020). Het percentage 30-34-jarigen in het Vlaams Gewest dat een diploma hoger onderwijs bezit bedraagt 43,13% in het jaar 2009; ⁽¹⁾
- Vlaanderen besteedt tegen 2014 3% van zijn brp aan O&O. Het aandeel groeit verder na 2014. Ter vergelijking: volgens het meest recente cijfer van 2007 bedroegen de totale uitgaven van alle actoren aan O&O 2,03% van het brp op gewestniveau en 2,06% op gemeenschapsniveau. Bedrijven halen 70% van de tussennorm van 2%, terwijl de overheid 63% van de tussennorm van 1% haalt;
 - in Vlaanderen is het aantal kortgeschoolden in 2020 op de arbeidsmarkt met de helft verminderd (in 2008 bedroeg het aantal kortgeschoolden – max. LSO – 21%):
 - het aantal schoolverlaters dat het Secundair Onderwijs verlaat zonder voldoende startkwalificaties halveert (in 2006 bedroeg het aandeel 22-jarigen dat niet beschikt over een diploma van het hoger SO 14,1%; de trend is licht stijgend);
 - het aantal jongeren met een diploma hoger onderwijs stijgt aanzienlijk, ongeacht herkomst, werksituatie of opleidingsniveau van hun ouders (35,5% van de 20-29 jarigen behaalden in 2008 een diploma hoger onderwijs);
 - kinderen van niet hooggeschoolde ouders bereiken een participatiegraad van ruim 60% in het hoger onderwijs;
 - tot 15% van de beroepsactieve bevolking neemt deel aan levenslang en levensbreed leren (in 2008 is dit aandeel enkel 7,6%);
 - 20% van de afgestudeerden hebben tegen 2020 een studieperiode in het buitenland doorgebracht. Dit gebeurt momenteel voor negen procent van de hogeschoolstudenten en voor veertien procent van de universiteitsstudenten of, samen beschouwd, voor elf procent van de studenten in het hoger onderwijs.

2. Kwaliteit

In de hervorming van het hoger onderwijs dient de zorg om de kwaliteit van het onderwijs voorop te staan. Dit veronderstelt een visie op het in 2020 beoogde (voorlopige) eindpunt. In deze visie staan talentontwikkeling en maatschappelijke relevantie centraal. Het concept ‘kwaliteit’ mag niet verengd worden tot meetbare output. Er is nood aan een kwalitatieve waardering, naast een kwantitatieve. Goede meetinstrumenten dienen ontwikkeld te worden die niet alleen publicaties, citaties en doctoraten meten, maar ook elementen zoals internationalisering, toegankelijkheid en maatschappelijke relevantie evalueren.

Het thema kwaliteit wordt bekeken in het licht van de doelstellingen, in de context van internationale benchmarking, en met bijzondere aandacht voor de plaats en de rol van onderzoek en de afstemming op de arbeidsmarkt hierin.

2.1. Doelstellingen

Vlaanderen wil werk maken van een op netwerken gebaseerd, horizontaal, en resultaatgericht innovatiebeleid. Om het innovatievermogen van de gehele economie wezenlijk te verbeteren zijn investeringen in de hele kennisketen nodig, gaande van onderwijs, onderzoek en ontwikkeling tot innovatie en ondernemerschap. Een betere koppeling tussen het bedrijfsleven en de Vlaamse kennis- en onderzoeksinfrastructuur is hierin een essentieel element. Alhoewel het innovatiebeleid in Vlaanderen sinds een paar jaar is afgestapt van een exclusieve focus op technologische innovatie, dient de aandacht voor niet-technologische innovatie en de valorisatie van kennis in innovatieve dienstenactiviteiten, in social-profit-sectoren, in nieuwe distributieconcepten en concepten van arbeidsorganisatie nog te worden versterkt.

Vlaanderen wil scholen, onderwijs- en vormingsinstellingen zien als krachtige leercentra: ingebed in hun sociale en economische omgeving, voorbeelden van inclusie en inte-

¹ Deze ratio werd berekend op basis van het jaargemiddelde van de Enquête naar de Arbeidskrachten. Bron: FOD Economie – ADSEI (EAK).

grale talentontwikkeling, en met een stevige inzet op werkplekleren. Voor wat het hoger onderwijs betreft, houdt dit in dat het verwacht dat onderwijs- en onderzoeksinstellingen een voortdurende onderwijsvernieuwing realiseren, zeker op het vlak van competentiegericht onderwijs, en een scherpe voeling hebben met maatschappelijke tendensen. Het wil het hoger beroepsonderwijs verder uitbouwen, zodat het onder andere door zijn praktijk- en arbeidsmarktgerichtheid niet enkel aantrekkelijk is voor jongeren, maar ook voor werkzoekenden en werknemers die zich willen heroriënteren en/of bijscholen. Het streeft een stijging na van de deelname, in het bijzonder van kinderen van niet-hooggeschoolde ouders, aan het hoger onderwijs tot het niveau van de best presterende landen in de EU.

Er tekent zich dus een grote uitdaging af: het Vlaams hoger onderwijs zodanig verder op de rails zetten dat het elk talent maximaal ondersteunt, optimale mogelijkheden schept voor de overdracht naar het bedrijfsleven en zich internationaal kan meten met de beste leerlingen uit de Europese klas. Deze uitdaging is niet gering, en de plaats van de academiserende opleidingen vormt hierin een belangrijk element: door de wijze waarop ze verder ingebed worden, kunnen ze in belangrijke mate bijdragen aan het bereiken van deze doelstellingen, in het bijzonder aan de kruisbestuivingen binnen de totaliteit van de kennisketen.

2.2. *Kwaliteit in de context van internationale benchmarking*

Op basis van welke criteria gaat men kwaliteit in het hoger onderwijs meten en vergelijken? Het vermogen om de kennisdriehoek (onderwijs-onderzoek-innovatie) op een kwalitatieve wijze te realiseren is er één van, maar ook andere criteria worden in het ‘Leuven Communiqué’, uitgebracht door de Europese onderwijsministers in het kader van het Bolognaproces, weerhouden om de sterkte van ons hoger onderwijs te meten, met name: de toegang en het studiesucces (*‘social dimension’*), een studentgericht onderwijs, de transparantie, internationalisering en mobiliteit, het vermogen om levenslang leren te stimuleren, de tewerkstellingscapaciteit en een adequate financiering.

Wanneer men al deze factoren in rekening brengt, doet Vlaanderen het absoluut niet slecht. Het aantal afgestudeerden in het hoger onderwijs in Vlaanderen komt volgens internationale indicatoren overeen met het Europese gemiddelde, zij het dat wij op basis van deze statistieken momenteel nog meer afgestudeerden van hogescholen en minder van universiteiten hebben dan gemiddeld. Het percentage onderzoekers is hoger dan het EU-27 gemiddelde en de *research output* in Vlaanderen, gemeten op basis van het aantal publicaties per 10.000 inwoners, hoort bij de hoogste in heel Europa. Onze onderzoekers nemen actief hun plaats in internationale onderzoeksnetwerken in. Ten slotte scoren de tewerkstellingspercentages van Vlaamse afgestudeerden ook prima in een internationale context. De minpunten die Vlaanderen krijgt in een grondig rapport van de Europese Unie² zijn: zware administratieve belasting van het academisch personeel, het niet snel genoeg en niet voldoende valoriseren van producten (bijvoorbeeld middels octrooien), stagnatie van de internationale mobiliteit en te weinig aandacht voor uitmuntendheid op vlak van onderwijs en voor levenslang leren.

Vlaanderen doet het goed op vlak van democratische toegang tot het hoger onderwijs, al maken duidelijk meer meisjes dan jongens daarvan gebruik. Vlaanderen heeft een participatieratio van 60 procent aan het hoger onderwijs, wat niet wil zeggen dat al deze jongeren ook effectief een diploma hoger onderwijs behalen. Momenteel is dat voor 43 procent van hen het geval, wat meer is dan het Europees gemiddelde maar toch onvoldoende in het licht van de internationale competitie en de nood aan hoogopgeleide profielen. Vlaanderen is één van de beste leerlingen van de Europese klas in het snel werk maken van meer transparantie (bama-structuur), een proces dat nog volop bezig is. Verder scoren onze wetenschappers goed op vlak van ‘scientific outcome’.

² *Progress in higher education reform across Europa*, 2008.

Alle indicatoren in acht genomen scoort Vlaanderen goed tot zeer goed binnen de Europese context, stelt Noël Vercruyse (Departement Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap). Het prestatieniveau van onze regio ligt boven de mediaan. Hij waarschuwt er wel voor dat stilstaan gelijk staat met achteruitgaan. Alle Europese landen dokteren immers strategieën uit om het hoger onderwijs in hun land te versterken. Ze berusten vaak op de ontwikkeling van excellentiecentra en speerpuntenonderzoek, op fusies en op verhoogde samenwerking om de efficiëntie, de complementariteit en de interdisciplinariteit van het hoger onderwijs te verscherpen. Het is duidelijk dat Vlaanderen in deze beweging niet kan achterblijven. Indien de huidige hervorming van het hoger onderwijs kan gebeuren in de context van breed gedragen inspanningen om deze aspecten bij ons eveneens te stimuleren, dan zal het academiseringsproces optimaal renderen. Slechts indien men voldoende dwarsverbindingen en samenwerking tussen de diverse soorten opleidingen kan stimuleren, kan men dit proces echt geslaagd noemen.

Voor er wordt gefocust op de belangrijke rol van onderzoek hierin, verdient ook de kwaliteit van het hoger onderwijs aandacht. Hoog kwalitatief onderwijs is de motor om een zo groot mogelijk deel van de bevolking tot een hoger cognitief niveau op te tillen, en hun reflexief vermogen te ontwikkelen. Dit heeft zowel een positieve impact op het democratisch gehalte van een samenleving (meer participatie) als op het vermogen van afgestudeerden om op een dynamische en vernieuwende wijze hun plaats in te nemen in het weefsel van de samenleving, in welke sector ze ook terechtkomen. De voorbije jaren zijn er heel wat inspanningen gebeurd om het onderwijsniveau van docenten te monitoren, maar wellicht zijn er nog onvoldoende inspanningen gebeurd om onderwijsexcellentie effectief te versterken. Het is belangrijk dat de inspanningen in deze richting onverminderd worden voortgezet, samen met de aandacht voor het versterken van onderzoekscapaciteit en -potentieel.

2.3. De rol van onderzoek

2.3.1. Het belang van onderzoek

Het competitief innovatievermogen van een land of regio hangt samen met investeringen in de hele kennisketen, van onderwijs, onderzoek tot innovatie en ondernemerschap. Kennis en innovatie zijn cruciale hefboomen voor een duurzame economie en kennismaatschappij. Het is daarom van het grootste belang voor Vlaanderen om voldoende impulsen te geven aan dit proces, enerzijds door voldoende onderzoeksgelden te voorzien, anderzijds door deze in te bedden in een onderwijs- en onderzoeksomgeving waarin ze zo efficiënt en optimaal mogelijk kunnen renderen. Daarbij vormt een kruisbestuiving tussen diverse vormen van onderzoek, zowel tussen fundamenteel en toegepast onderzoek als tussen verschillende disciplines, de voorwaarde voor de kwaliteit van dit belangrijke luik van het hoger onderwijs in Vlaanderen.

Een geïntegreerde onderzoeks- en innovatieketen speelt dus een centrale rol. Traditioneel worden universiteiten geassocieerd met fundamenteel en basisonderzoek en hogescholen met de concrete toepassing van deze kennis via ondermeer toepassingsgericht onderzoek, vorming en dienstverlening. De kracht van ons innovatievermogen zal erin bestaan om zoveel mogelijk synergie en kruisbestuivingen tot stand te brengen tussen beide vormen van onderzoek. Het gaat er dus niet om enkel de beweging te maken van fundamenteel onderzoek naar concrete toepassingen. Toepassingen moeten dan ook het fundamentele onderzoek kunnen prikkelen en ‘bestuiven’, zodat er een voortdurende golfbeweging tussen beide ontstaat. Vanzelfsprekend moet dit proces ook ‘geïnformeerd’ en soms aangestuurd kunnen worden vanuit het bedrijfsleven, maar ook vanuit de non-profit sector, zodat de vindingen ook maximaal gevaloriseerd kunnen worden op bedrijfsvlak. Omgekeerd is het goed dat universiteiten aan *spill over* doen en hun onderzoeksresultaten trachten te valoriseren in nieuwe producten en diensten (de zogenaamde spin-off bedrijven).

Het vermogen van het hoger onderwijs in Vlaanderen om de translatie en dwarsverbanden tot stand te brengen tussen alle geledingen van het onderzoek en met deelname van het bedrijfsleven en de non-profit sector, zal in sterke mate mee bepalen welke plaats onze regio in de toekomst weet te veroveren in een internationale context.

Abstractie makend van de academiseringsmiddelen, die uitdrukkelijk bedoeld zijn om de onderzoeksbetrokkenheid van de academisch gerichte hogeschoolopleidingen te verstevigen, kan het hoger onderwijs in Vlaanderen momenteel een beroep doen op volgende kanalen voor onderzoeksfinanciering:

Vlaamse O&I-financiering aan hogescholen

	Intra-hogeschool competitie	Inter-hogeschool competitie
Fundamenteel onderzoek	NIHIL want onderzoek sluit aan bij profiel opleidingen	NIHIL want onderzoek sluit aan bij profiel opleidingen
Basisonderzoek ↓ Technologische innovatie ↓ Valorisatie & dienstverlening	PWO-middelen Primair naar prof. BA maar in samenwerking Interface-diensten op niveau van de associaties Financiering o&I univs & hogescholen Marc Luwel 09/06/2010	IWT (deel van opdracht – in de praktijk vooral ex 2-cycli) Tetra-projecten SBO-projecten PhD-bursalen en post-docs IWT-projecten (hogescholen als onderaannemers)

Tabel 1: Overzicht van de Vlaamse O&I-financiering aan hogescholen

	Intrauniv. competitie	Interuniv. competitie
Fundamenteel onderzoek	BOF met als onderdelen - Projecten - PhD-bursalen en post-docs - Tenure track mandaten - Methusalem	FWO - Projecten - PhD-bursalen en post-docs - Odysseus - Aantal acties in internationaal kader
Basisonderzoek ↓ Technologische innovatie ↓ Valorisatie & dienstverlening	IOF - programma's met valorisatie als doel - mandaten Interface-diensten Financiering o&i univs & hogescholen Marc Luwel 09/06/2010	IWT (deel van opdracht) SBO-projecten Toegepast Biomedisch PhD-bursalen en post-docs Baekeland mandaten IWT-projecten (univs als onderaannemers)

Tabel 2: Overzicht Vlaamse O&I-financiering aan universiteiten³

Zowel vertegenwoordigers van het FWO als van het IWT schuiven enkele voorwaarden naar voor om onze onderzoekscapaciteit en –kwaliteit te verhogen:

- de onderzoeksmiddelen staan momenteel onder een zeer hoge druk, wat leidt tot een laag percentage toekenningen van aangevraagde mandaten en onderzoeksprojecten⁴. Het valt te voorzien dat door de toegenomen onderzoeksdynamiek in Vlaanderen en de academisering van heel wat opleidingen de druk op deze budgetten nog zal toenemen de volgende jaren. De financieringsmiddelen voor onderzoek dienen verhoogd te worden, dit op alle niveaus van het hoger onderwijs, zo niet dreigt de net beschreven en hoognodige dynamiek op dit vlak een slag in het water te worden;
- begeleiding van het betrokken personeel is nodig om beter tegemoet te komen aan de eisen van een kwalitatieve onderzoeksomgeving;
- Noël Vercruyse (Departement Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap) benadrukt het belang van het versterken van de integratie van de drie hoekpunten van de kennisdriehoek (*circling the knowledge triangle*: zorgen dat de driehoek gesloten wordt en dat de driehoek voortdurend opnieuw doorlopen wordt). Creatie van een innovatiecultuur is nodig, onder meer door ook studenten in de HBO5- en bacheloropleidingen te betrekken bij de uitvoering van onderzoeksprojecten, zodat ze ervaring opdoen in de toepassing van kennis om nieuwe kennis te produceren,
- Mark Waer, rector van de Katholieke Universiteit Leuven, wijst op het groeiende belang van multidisciplinair onderzoek. Daarbij gaat het niet alleen om samenwerking tussen diverse natuurwetenschappelijke disciplines, maar minstens evenzeer tussen natuur- en menswetenschappelijke disciplines;
- men moet zoeken naar een gepast evenwicht tussen competitie en samenwerking. *Centres of excellence* (COE) zijn belangrijk om internationaal mee te spelen, maar er

³ Fragment uit de presentatie van de heer Marc Luwel (9 juni 2010).

⁴ Momenteel bedraagt de slaagkans voor de aangevraagde onderzoeksmandaten bij het FWO ongeveer 22%, en de slaagkans van onderzoeksprojecten slechts 17%.

moeten ook instellingen zijn die op de Vlaamse praktijk gerichte kennis bijbrengen en kwaliteitsvol onderwijs aanbieden. Interne concurrentie die contraproductief is dient vermeden te worden door stimulansen tot samenwerking (zie IMEC, VIB enzovoort), dit zowel op Vlaams als Europees niveau.

2.3.2. *Gevolgen van de integratie voor het onderzoek*

Diverse actoren, waaronder vertegenwoordigers van de onderzoeksfondsen en de rectoren, menen dat integratie van de academische hogeschoolopleidingen tot een veel betere interactie zal leiden tussen de academische opleidingen en het onderzoek aan de universiteiten. Integratie biedt namelijk meer kans op specialisatie en op interdisciplinaire benaderingen. Onderzoeksmiddelen kunnen efficiënter worden ingezet, want ze worden door één beheerder op elkaar afgestemd. Ook op vlak van de specialisatie van het personeel biedt integratie voordelen. Men dient er wel op te letten dat de kwaliteit van het onderwijs niet lijdt onder de toegenomen aandacht voor onderzoek.

Dirk Van Damme is ervan overtuigd dat hogere cognitieve vaardigheden, zoals inventiviteit, nieuwsgierigheid, creativiteit, kunnen argumenteren en dergelijke, slechts kunnen verworven worden door wie zelf actief wetenschappelijk onderzoek heeft gedaan en zoveel mogelijk in een onderzoeksomgeving en -cultuur vertoeft. Het is daarbij wel belangrijk dat meer toepassingsgerichte vormen van wetenschappelijk onderzoek en onderwijs voldoende aandacht krijgen. Alleszins zijn er ook voldoende dwarsverbanden nodig met onderzoek in de professionele bacheloropleidingen, vanzelfsprekend in nauwe aansluiting op de arbeidsmarkt.

Door de integratie zouden de academiserende opleidingen meer mogelijkheden krijgen om te participeren in internationale onderzoeksnetwerken. Dat is een pluspunt. Er dient wel vermeden te worden dat dit ten koste gaat van de aandacht voor de regionale noden en van de valorisatie en disseminatie van onderzoeksresultaten voor kmo's. Het is duidelijk dat er geen of-of maar een en-en operatie nodig is. De professionele bacheloropleidingen blijven relevante spelers in de onderzoeks- en innovatieketen. De verdere uitbouw van de PWO-middelen is nodig, zoals hierboven al aangestipt. Ook een mogelijke doorstroming van HBO5 naar deze opleidingen is aangewezen.

2.4. *Afstemming op de arbeidsmarkt*

Uit diverse hoorzittingen bleek duidelijk dat de kwalitatieve vraag vanuit het bedrijfsleven van tweeërlei aard is:

- geef ons afgestudeerden met voldoende basiscompetenties en goede attitudes;
- maak ons partner in het onderzoek en zorg voor een goede *flow* tussen fundamenteel en toegepast onderzoek.

De eerste vraag heeft een ruimere reikwijdte dan enkel het aspect competenties. Ze omvat wat soms wordt samengevat als *learning outcomes*: een mix van kennis, vaardigheden, bekwaamheden en attitudes. Het opdoen hiervan dient in aansluiting op het bedrijfsleven te gebeuren. De actoren uit het bedrijfsleven (UNIZO, Voka, Agoria, KVIV, VIK) benadrukken het belang van goed georganiseerde stages en bedrijfsbezoeken. Leren en werken gaan best samen in de laatste fasen van het leerproces. UNIZO stelt vast dat veel studenten op het einde van hun studies nog geen goed zicht hebben op hun beroepsmogelijkheden en stelt voor een klein verplicht luikje in te voeren in de opleidingen om de studenten hierover te informeren.

De tweede vraag betreft een optimale communicatie, uitwisseling en samenwerking tussen bedrijven enerzijds en hogescholen en universiteiten anderzijds inzake onderzoek. De noodzaak van een voortdurende wisselwerking tussen fundamenteel en toegepast onderzoek kwam hierboven reeds aan bod. Het bedrijfsleven is een derde partner in dit uitwisse-

lingsproces, want het is cruciaal in het valoriseren van het onderzoek. Om op alle grote en kleine problemen die tijdens dit valorisatieproces de kop opsteken een antwoord te bieden, moet men vlot kunnen terugkoppelen naar de onderzoekers. De innovatiecapaciteit van Vlaanderen heeft er eveneens baat bij dat onderzoekers, ook zij die basisonderzoek doen, een luisterend oor hebben voor de verzuchtingen en de obstakels op het terrein. Onderzoek en ondernemen zullen in de toekomst nog sterker hand in hand moeten gaan, wil Vlaanderen haar competitieve ambities waarmaken. Er dient voldoende gedifferentieerd, complementair en interdisciplinair onderzoek te gebeuren. Voldoende regionale afstemming van de nu academiserende opleidingen is daarbij een aandachtspunt.

Ten slotte is er de vraag vanuit het bedrijfsleven om levenslang leren sterker in te bedden in ons onderwijs. Niet iedereen heeft de kans om meteen na het secundair onderwijs door te stromen naar het hoger onderwijs. Het is belangrijk dat er voldoende mogelijkheden voorzien worden om ook op latere leeftijd instapmogelijkheden te creëren, al dan niet in een combinatie van leren en werken.

Fons Leroy, gedelegeerd bestuurder van VDAB, beklemtoont dat studenten in Vlaanderen in vergelijking met andere Europese regio's en staten vrij lang studeren. Combinatieformules van werken en leren, waarbij het onderwijs meer marktgericht zou moeten zijn, kunnen bijdragen aan de toename van de werkzaamheidsgraad.

2.5. *Conclusie*

Cruciaal voor de verdere evolutie van de kwaliteit van ons hoger onderwijs is ons vermogen om de kennisdriehoek onderwijs-onderzoek-innovatie te versterken. De samenwerking en dwarsverbanden tussen de diverse geledingen dienen zoveel mogelijk gestimuleerd te worden, obstakels hiertoe dienen zoveel mogelijk weggewerkt te worden. De academiserende opleidingen kunnen een belangrijke schakel vormen in de *flow* tussen fundamenteel en toegepast onderzoek. Het is de uitdaging om deze *flow* te optimaliseren, met aandacht voor voldoende differentiatie in ieders taken en voor voldoende aansluiting met en afstemming op het bedrijfsleven.

Er hoeft geen spanning te zijn tussen voldoende kritische massa bij de onderwijs- en onderzoekscapaciteit van het hoger onderwijs in Vlaanderen en hoge regionale economische en maatschappelijke ontwikkeling in een kleine regio als Vlaanderen. Het is vooral een kwestie van communicatie en gezamenlijke doelstellingen bepalen.

3. **Structuur**

In dit hoofdstuk gaat het in feite over de kernvraag waarover de Commissie ad hoc Hoger Onderwijs zich diende te buigen, met name de vraag hoe de academisering ingebed dient te worden in de structuur van het hoger onderwijs. Na de bespreking van de verschillende pistes, met hun sterktes en zwaktes, knelpunten en voorwaarden, komen achtereenvolgens aan bod: professionele bachelor- en HBO5-opleidingen, de specifieke posities van de kunstopleidingen en van de Hogere Zeevaartschool, enkele specifieke knelpunten (studieomvang, vervolgoopleidingen, lerarenopleiding), beheer, een geïntegreerde hogeronderwijsruimte, en ten slotte de rol van de associaties.

3.1. *De toekomst van de academiserende opleidingen*

De Vlaamse Onderwijsraad (Vlor) heeft drie modellen weerhouden in zijn advies dat ook tijdens de hoorzittingen werd toegelicht. Deze drie modellen zijn:

- het behoud van de huidige situatie;
- de integratie van de academiserende opleidingen in de universiteiten;
- volledige integratie van alle hogescholen en universiteiten in een nieuw type van instelling.

Achtereenvolgens wordt een synthese van sterktes en zwaktes, van voorwaarden en knelpunten van deze mogelijke pistes gemaakt. Deze synthese is gebaseerd op adviesteksten van de Vlor, de synthesesnota van Van Damme, de platformtekst van de werkgroep maatschappelijk debat, en op elementen aangedragen tijdens de hoorzittingen.

3.3.1. *Het behoud van de huidige situatie*

Er zijn de voorbije jaren heel wat inspanningen gebeurd om het Vlaams hoger onderwijs een grotere dynamiek te geven. Dit heeft vooral de hogescholen impulsen gegeven om hun kwaliteit en professionalisering te versterken en hun onderzoekscomponent uit te breiden.

Sterktes:

- het behoud van de huidige situatie brengt vanzelfsprekend stabiliteit, vooral voor de hogescholen;
- de herkenbaarheid van de opleidingen binnen het eigen land en hun regionale verankering blijft behouden;
- de kruisbestuivingen tussen diverse opleidingen binnen de hogescholen en universiteiten kunnen verder gezet worden, mits de nodige middelen;
- de bestaande waardekeders en profielen van de opleidingen kunnen behouden blijven. Het meer toegepaste profiel van heel wat academiserende opleidingen kan behouden blijven, en versterkt worden door de genoemde kruisbestuivingen. Hun verder ingebed zijn in hogescholen met professionele bacheloropleidingen kan bevruchtend werken op de interne uitwisseling.

Zwaktes:

- academiserende opleidingen die aan de hogescholen verbonden blijven, boeten in aan internationale herkenbaarheid en transparantie;
- de verticale mobiliteit (zalmprincipe) verloopt nog vrij moeizaam, en kan afgezwakt worden door het ingebed blijven in afzonderlijke instellingen;
- er is geen gegarandeerde verdere toename van de kruisbestuiving tussen academiserende opleidingen en universiteiten, in het bijzonder op het vlak van onderzoek;
- de optimalisatie en de rationalisatie worden bemoeilijkt vermits soortgelijke opleidingen naast elkaar kunnen blijven bestaan;
- de bestaande situatie geeft voor het personeel weinig prikkels tot uitbreiding van hun expertise.

Voorwaarden:

- er zijn structureel geen wijzigingen nodig om de huidige situatie te behouden. Om de kwaliteit van de academiserende opleidingen verder te optimaliseren, is er wel een volgehouden financiële inspanning nodig, ondermeer voor de financiering van de onderzoekscomponent;
- om de nodige kruisbestuivingen tussen alle geledingen van het hoger onderwijs te waarborgen, zijn er overkoepelende instanties (zoals associaties) nodig om dit proces te begeleiden en stimuleren. Op sommige plaatsen zijn aangepaste bestuursstructuren nodig om dit te realiseren;
- voor het personeel zijn begeleidende maatregelen nodig om hun loopbaanperspectieven te verruimen en verder af te stemmen op de vereisten van de academiserende opleidingen.

Knelpunten:

- voldoende contact van de studenten met de onderzoeksomgeving en een voldoende intensieve blootstelling aan een academische cultuur zijn voorwaarden om het academiseringsproces te doen slagen. Wanneer de universiteiten geen eindbevoegdheid hebben voor deze opleidingen, is het onzeker in welke mate zij zich zullen engageren om dit, in uitwisseling met de betreffende hogescholen, mogelijk te maken;
- de moeite die het momenteel soms kost om een hogeschoolopleiding van twee cycli erkend te krijgen in het buitenland wordt weliswaar vergemakkelijkt door het academiseringsproces maar kan op verdere obstakels stuiten vanwege het niet-universitaire karakter van het diploma.

3.1.2. *Integratie van de academiserende hogeschoolopleidingen in de universiteit*

Deze piste staat in het brandpunt van het maatschappelijk debat over de hervorming van het hoger onderwijs. De meerderheid van de gehoorde actoren stelt voor de ex-tweecycloopleidingen, die momenteel geacademiseerd worden, te integreren in bestaande universiteiten. Daarbij is het niet altijd duidelijk wat er precies onder ‘integratie’ verstaan wordt.

De meerderheid van de actoren ziet integratie als een overdracht van de onderwijsbevoegdheid voor de academiserende opleidingen aan de universiteiten zonder dat dit meteen veel verandert aan de praktische organisatie van de opleidingen (locatie), wel met een gemeenschappelijk beheer van de infrastructuur. In welke mate integratie gerealiseerd kan worden zonder fysieke nabijheid is een vraag die Dirk Van Damme opwerpt. Het fysiek contact van de studenten met een universitaire onderzoeksomgeving werd door verschillende actoren uiterst belangrijk genoemd, maar over het hoe hiervan werden weinig concrete voorstellen gehoord.

De werkgroep ‘maatschappelijk debat’ geeft in zijn platformtekst de volgende definitie van integratie: “De overdracht naar de universiteit van de eindverantwoordelijkheid over de academische hogeschoolopleidingen.”. Het begrip ‘eindverantwoordelijkheid’ betekent hier dat de universiteit minimaal de bevoegdheid krijgt voor het bewaken van de kwaliteit en de profilering van de opleidingen, het uitreiken van de diploma’s, het onderzoeksbeleid en een globaal personeelsbeleid. De noodzakelijke verstrengeling van onderwijs en onderzoek kan in deze laatste optiek ook tot stand komen door voldoende studenten- en docentmobilititeit, en door de verdere uitbouw van onderzoeksspeerpunten. Onderricht of onderzoek op een gemeenschappelijke, fysieke locatie wordt hierbij niet als noodzakelijk gezien.

Sterktes:

- dit model biedt het voordeel van een grote internationale transparantie. De binariteit van professioneel en academisch gerichte opleidingen in Vlaanderen wordt hierdoor erg duidelijk en transparant, want beide opleidingen bevinden zich in verschillende types van instellingen;
- ook op vlak van de profilering kan dit model grotere duidelijkheid brengen, omdat één beheerder kan toezien op de complementariteit van diverse academische profielen. De integratie in de universiteit kan daarom tevens een rationalisatie inhouden van elkaar nu overlappende studierichtingen. Een aandachtspunt bij dit proces is wel dat er goed gewaakt dient te worden over de eigen identiteit van de profielen van de academiserende opleidingen;
- dit model leidt tot onderdompeling van meer studenten en docenten in een onderzoeksintensieve omgeving en tot een grotere mobiliteit tussen instellingen. Op vlak van onderzoek biedt dit kans op meer samenwerking, specialisatie en interdisciplinariteit met andere academische disciplines, wat zowel het onderzoek als het innovatiegehalte in Vlaanderen kan verhogen;
- deze piste kan ook de specialisatie en nieuwe loopbaanperspectieven van het personeel ten goede komen.

Zwaktes:

- in deze piste zou een aantal studenten, die nu hun weg vinden naar de hogeschool, zich aan een universitair studieparcours wagen. Er is de bezorgdheid dat dit een remmend effect kan hebben op het democratiseringsproces, in het bijzonder van kansengroepen;
- verder is er het risico dat translatie (dwarsverbindingen tussen meer fundamenteel en meer toegepast onderzoek) zich meer op academische pistes gaat richten, met het risico dat het meer toegepaste karakter van bepaalde richtingen – een karakter dat nu hun sterkte vormt – zou verwateren onder invloed van een universitaire cultuur met grote druk op publicaties in A1-tijdschriften, citaties, en doctoraten;
- het is onzeker of de band en de uitwisseling met professionele bacheloropleidingen en

hun specifieke onderzoek hier niet bij zal inboeten;

- verder houdt deze piste, toch zeker in het geval dat de kunstopleidingen meegaan in deze beweging, het risico in dat bepaalde hogescholen – in het bijzonder deze met grote kunstafdelingen – door de herstructurering onleefbaar worden.

Voorwaarden:

- dit model vraagt om een overgangperiode, niet enkel omdat het academiseringsproces tijd vergt, maar ook omdat het versterken van het personeelskader met de nodige competenties een proces van lange adem is, en omdat de benodigde middelen slechts gradueel voorzien kunnen worden. Heel wat actoren schuiven een tijdspad van tien jaar naar voor. Er zijn minstens drie cruciale mijlpalen in het proces: de datum waarop de principiële beslissing tot integratie genomen wordt; de datum waarop de eigenlijke integratie gebeurt c.q. wordt ingezet; de datum waarop de financiering van de operatie volledig gerealiseerd is;
- de grote uitdaging van deze piste bestaat erin de eigen profielen van de academische hogeschoolopleidingen te bewaken en verder te versterken. Arbeidsmarkt en innovatie hebben nood aan deze opleidingen en hun afgestudeerden;
- de statuten en loopbaanperspectieven van het personeel van de nu academiserende opleidingen, van de huidige academische opleidingen en ook van de professionele bacheloropleidingen moeten herbekeken worden. Dit stelt een bijzondere uitdaging, gegeven de mogelijkheid dat personeel in beide types opleidingen actief is. Daarbij dient rekening gehouden te worden met verworven rechten. Een sociaal passief dient vermeden te worden. Bovendien moet men erop toezien dat er voldoende personeel overblijft - zeker voor de toepassingsgerichte vakken – dat minstens deeltijds in het afnemend veld staat en van daaruit een verrijkende bijdrage kan leveren aan de academiserende opleidingen;
- het behoud van voldoende wetenschappelijk gedifferentieerd onderzoek moet bewaakt worden;
- dit model vraagt om een eenduidige besluitvorming, aangestuurd door de associaties. Om de academiserende opleidingen in alle regio's in te bedden in een universitaire context is op sommige plaatsen, in het bijzonder Gent, de oprichting van een aangepaste bestuursstructuur nodig. Hiertoe moeten bijzondere decreten herwerkt worden zodat de publiekrechtelijke en privaatrechtelijke hogeronderwijsinstellingen quasi dezelfde vrijheidsgraden hebben;
- het oversteken van academiserende opleidingen naar universiteiten moet gelijktijdig gebeuren om oneerlijke concurrentie te voorkomen;
- volgens sommige interveniënten zou dit oversteken gefaseerd kunnen gebeuren per studiegebied, bijvoorbeeld eerst de industriële ingenieurs, en later de andere geacademiseerde hogeschoolopleidingen;
- er is bezorgdheid dat de professionele bacheloropleidingen zullen lijden onder deze integratiebeweging. Zij dienen hoe dan ook versterkt te worden (zie hieronder).

Knelpunten:

- het voortbestaan van kleinere hogescholen kan door het wegvallen van academiserende opleidingen, in het bijzonder indien de kunstopleidingen mee zouden gaan in de integratiebeweging, in het gedrang komen;
- het is niet duidelijk wat voldoende mobiliteit van docenten en studenten en voldoende onderdompeling in een onderzoeksintensieve omgeving in geval van integratie inhoudt. De betrokken instellingen zijn daar vaag over, wat in een eventuele toekomstige praktijk tot grote onderlinge verschillen en tot verschillen in kwaliteit kan leiden. Het is een open vraag wie zal invullen wat verstaan moet worden onder, 'voldoende' en wie de vastgelegde criteria hieromtrent zal bewaken.

3.1.3. *De volledige integratie van alle hogescholen en universiteiten in een nieuw type van instelling*

Slechts een minderheid van de instellingen is voorstander van deze piste, met name de hogescholen aangesloten bij de Unie van Vlaamse Autonome Hogescholen (UVAH)⁵.

Sterktes:

- in heel wat hogeronderwijsopleidingen is het onderscheid tussen professioneel en academisch niet zo duidelijk te trekken. Geacademiseerde opleidingen zijn in een eengemaakte structuur, waarin zowel professionele als academische opleidingen een plaats kunnen krijgen, wellicht minder onderhevig aan ‘academic drift’;
- nu reeds kan men vanuit bepaalde professionele bacheloropleidingen zonder schakeljaar een overgang maken naar een masteropleiding in het buitenland;
- deze piste kan het democratisch gehalte van het hoger onderwijs verhogen, omdat alle hogere opleidingen vanuit eenzelfde instelling kunnen worden aangeboden;
- als gevolg van de schaalgrootte zou de expertise van het personeel op vlak van onderwijs en onderzoek maximaal kunnen worden ingezet;
- er zijn ook heel wat doorstromingsmogelijkheden en samenwerking inzake onderzoek mogelijk, de interdisciplinariteit krijgt heel wat kansen. Middelen voor onderzoek zouden efficiënt kunnen worden ingezet;
- meer studenten zouden binnen de eigen instelling kunnen circuleren, zowel in horizontale als verticale richting.

Zwaktes:

- indien dit een uitbreiding van de schaalgrootte van nu reeds grote instellingen met zich meebrengt, rijzen er vragen over de bestuurbaarheid van dergelijke instellingen. Een gecentraliseerde structuur zou tot een zware besluitvorming leiden;
- deze piste kan de transparantie op internationaal vlak opnieuw bemoeilijken, vermits alle opleidingen aan één zelfde soort instelling verzorgd worden. Ook de transparantie ten opzichte van de arbeidsmarkt zou hieronder kunnen lijden;
- op lange termijn zou dit tot een efficiënte inzet van financiële middelen kunnen leiden, maar op korte termijn zou de kost van een dergelijke hervorming vrij hoog zijn.

Voorwaarden:

- deze piste vergt een eenduidige besluitvorming voor zowel professionele als academische opleidingen;
- deze optie vergt eveneens een complex personeelsbeleid, vermits heel wat statuten op elkaar zouden moeten worden afgestemd, evenals administraties die nu gescheiden zijn.

Knelpunten:

- de specifieke geografische uitgebreidheid van de verschillende associaties kan een belemmering vormen voor lokaal verankerde samenwerking vanuit één instelling;
- in sommige regio's zou een nieuw type van instelling, met zowel professionele als academische opleidingen, mogelijk leiden tot mastodontinstellingen en een oligopolie.

3.2. *De versterking van de professionele bacheloropleidingen en de aansluiting van HBO5*

Alle actoren, zowel de auteurs van de synthesesnota en de werkgroep ‘maatschappelijk debat’ als de gehoorde sprekers tijdens de hoorzittingen, zijn het erover eens dat de professionele bacheloropleidingen een zeer belangrijke schakel zijn en blijven in het hoger onderwijs. Hiertegenover staat de vrees dat een aantal hogescholen verweesd zullen achterblijven nadat hun academiserende opleidingen institutioneel worden overgeheveld naar elders. Begeleidende maatregelen zijn nodig om de goede werking van deze hogescholen

⁵ Artesis, Hogeschool Gent, Erasmushogeschool Brussel, Hogere Zeevaartschool, Xios Hogeschool Limburg, Howest.

verder te garanderen. Alle actoren pleiten ervoor om de hogescholen te voorzien van een bijkomende financiële omkadering. Meer dan andere types instellingen kampen zij immers met een bijzonder krap budget. Bijkomende middelen voor de hogescholen wordt zelfs als een minstens even belangrijke prioriteit voor de financiering vooropgesteld als de begeleiding van het verdere academiseringsproces van academische hogeschoolopleidingen en alle implicaties die dit heeft.

Over de volgende kwesties zijn alle actoren het eens:

- de missie van hogescholen is de organisatie van professionele opleidingen, dicht bij de arbeidsmarkt;
- professionele opleidingen spelen een cruciale rol bij de kennisontwikkeling en innovatie van kleine en middelgrote ondernemingen (Van Damme);
- hogescholen zijn belangrijk voor de democratische toegankelijkheid van het hoger onderwijs;
- het hoger beroepsonderwijs (HBO5) wordt best volwaardig als 'sub-degree'-opleidingen in het hoger onderwijs geïntegreerd. Daarbij dient voldoende aandacht besteed te worden aan de doorstroom van HBO5-afgestudeerden naar professionele bacheloropleidingen (de zogenaamde leerlijnen). Het is nodig op korte termijn de plaats van de HBO5-opleidingen binnen het hoger onderwijs duidelijk te bepalen;
- de nood aan een sterkere financiering geldt ook de middelen voor wat momenteel projectmatig wetenschappelijk onderzoek (PWO) wordt genoemd;
- een landelijk breed aanbod van de bacheloropleidingen dient blijvend gegarandeerd te worden omwille van hun rol in de regionale ontwikkeling en in de innovatieketen en omwille van de laagdrempeligheid van deze opleidingen;
- de doorstroming van professionele bacheloropleidingen naar masteropleidingen – het zalmprincipe – dient gewaarborgd te worden;
- de dwarsverbanden tussen de professionele en de academische opleidingen moeten behouden blijven of zelfs verder uitgebouwd.

3.3. *De specifieke positie van de kunstopleidingen*

Over de structurele toekomst van de kunstopleidingen bestaat er nauwelijks eensgezindheid onder de diverse actoren. Men kijkt naar de wetgever om knopen door te hakken. Omdat er weinig consensus hierover bestaat, worden achtereenvolgens de posities van de synthesenota van Dirk Van Damme en van de werkgroep 'maatschappelijk debat' weergegeven; daarna worden de stellingen van enkele rechtstreeks betrokken actoren aangehaald.

3.3.1. *Synthesenota Van Damme*

In de synthesenota wordt geen duidelijke stelling ontwikkeld in verband met de kunstopleidingen. Van Damme stelt dat de kunstopleidingen vanouds eigen institutionele omgevingen gecreëerd hebben, en dat hij er niet van overtuigd is dat een universiteit die institutionele cultuur gemakkelijk kan overnemen. Hij oppert de mogelijkheid om een eigen profiel te geven aan de kunstopleidingen, zodat er naast academische en professionele ook artistieke opleidingen zouden bestaan, wel op zo'n wijze dat het proces van de academisering niet wordt teruggeschroefd.

Het academiseringsproces van de voorbije jaren heeft geleid tot positieve resultaten. Daarom opteert Van Damme in zijn vierde beleidsaanbeveling er uiteindelijk voor om het hoger kunstonderwijs in de hogescholen te houden, tegelijk wel het academiseringsproces verder uit te breiden, en voor onderzoek in de kunsten samen te werken met universiteiten. Hij pleit er verder voor instrumenten te ontwikkelen die een scherper toezicht mogelijk maken op de interne allocatie van middelen aan de kunstendepartementen in de hogescholen, en om het onderzoek in de kunsten te versterken middels een eigen onderzoeksenvolpe. De decreetgever legt hiervoor best geen institutionele modellen op, maar ontwikkelt wel een vorm van outputsturing op basis van kwaliteitsnormen.

3.3.2. *Positie van de werkgroep ‘maatschappelijk debat’*

De werkgroep ‘maatschappelijk debat’ gaat er, evenals de sector zelf, vanuit dat het geen goede optie is om verschillende modellen naast elkaar te laten bestaan binnen het Vlaams hoger onderwijs. Dit brengt immers de beoogde transparantie in gevaar. In deze optiek resten er twee grote opties: de kunstopleidingen worden verder ingericht door de hogescholen binnen *Schools of Arts*, of ze worden geïntegreerd in de universiteiten.

De eerste optie, verdere inrichting binnen de hogescholen, wordt gesteund door de meerderheid van de deelnemers aan de werkgroep. Op grond van hun specifieke missie worden de kunstopleidingen vanuit deze visie ondergebracht in *Schools of Arts* binnen hogescholen. Belangrijke voorwaarde voor hun goed functioneren is een hoge mate aan autonomie op vlak van:

- personeelsbeleid, inclusief het benoemingsbeleid;
- het onderwijsbeleid met onder andere het bepalen van het curriculum;
- het onderzoeksbeleid;
- het financieel beleid binnen de zelf verworven middelen en de middelen toegekend door de Vlaamse Gemeenschap voor wat de kosten van het personeel en de werking van de kunstopleidingen betreft;
- de rechtstreekse toegang tot middelen voor wetenschappelijk en artistiek onderzoek.

De Raad van Bestuur van de hogeschool is dan onder meer verantwoordelijk voor onroerende investeringen en onderhoud, de overhead voor centrale taken en logistieke ondersteuning, en de controle op de wettelijkheid en orthodoxie van de uitgaven van de *Schools of Arts*. Deze *Schools of Arts* worden bestuurlijk geleid door een raad waarvan minimum 30% en maximum de helft van de leden worden aangeduid door de universiteit van de betreffende associatie.

De tweede optie, de integratie van de kunstopleidingen in de universiteiten, wordt gedragen door de associaties Leuven en Hasselt. In dit geval zouden de *Schools of Arts* een bestuurlijke en organisatorische entiteit vormen waarvoor op bepaalde domeinen andere bepalingen kunnen gelden dan voor reguliere faculteiten. Dit geldt onder meer voor de aanstellingsvoorwaarden, de omschrijving van academische profielkenmerken, de inhoud van de masterproef en het doctoraat, de toelatingsvoorwaarden en geëigende financieringsmodules.

3.3.3. *Diverse actoren op het veld*

Martin Prchal (AEC – hoger muziekonderwijs Europa) spreekt zich enkel uit over het hoger muziekonderwijs. Een groot aantal conservatoria in Europa is momenteel opgenomen in hogeronderwijsinstellingen, een kleiner gedeelte is opgenomen in universiteiten (voornamelijk in Scandinavië). Het valt volgens hem onmogelijk te zeggen welke structuur nu het best werkt. Dit heeft in zeer sterke mate te maken met de mate van autonomie, en vooral ook het respect en begrip dat bestaat voor de specificiteit van het hoger muziekonderwijs. De situatie van de Vlaamse conservatoria heeft vanuit Europees perspectief een aantal plus- en minpunten.

Pluspunten:

- Vlaanderen heeft een voortrekkersrol inzake de rol en functie van onderzoek in het hoger muziekonderwijs;
- de Vlaamse conservatoria hebben een uitstekende internationale reputatie.

Minpunten:

- Vlaanderen biedt een driejarige bachelor, terwijl in veel buurlanden een vierjarige bachelor gebruikelijk is;
- de bachelor heeft geen finaliteit (erkende kwalificaties), met als gevolg ...

- ... het ontbreken van een ingangsproof bij de master, wat ongewoon is in Europa;
- de sterke focus op academisering gaat ten koste van inspanningen voor levenslang leren;
- het proces van accreditatie kent een inflexibele regelgeving (voorbeeld: panelleden voor de accreditatieprocedures voor de master muziek moeten Nederlandstalig zijn én een doctoraat hebben...).

De vraag in welk type hogeronderwijsinstelling er voldoende autonomie en begrip bestaat voor de specifieke kenmerken van het hoger muziekonderwijs is volgens Prchal relevanter dan in welk type instelling de conservatoria moeten instromen.

Guy Aelterman (Artesis Hogeschool, Antwerpen) stelt dat het voor kunstopleidingen niet zozeer belangrijk is waar men studeert – universiteit of hogeschool – maar wat de faam van de opleiding is. De meerwaarde van een kunstopleiding geïntegreerd in een hogeschool of universiteit ligt in de administratief-organisatorische ondersteuning, de schaalgrootte maar ook in het interdisciplinaire gehalte.

Aelterman benadrukt de specifieke positie van onderzoek binnen een kunstopleiding en meent dat inzake het onderzoek in de kunsten de verwantschap met de universitaire opleidingen vrij beperkt is. Hij is geen voorstander van inbedding in de universiteit. Dit is volgens hem niet nodig voor de internationale transparantie en herkenbaarheid. De essentie is dat men moet kijken naar de leefbaarheid van het geheel van de kunstopleidingen, naar de schaalgrootte waarbinnen ze kunnen evolueren, naar de artistieke en pedagogische onafhankelijkheid en naar de aanwezigheid van een onderzoekscultuur.

Guy Aelterman doet opmerken dat in de meeste landen er een toelatingsproef is voor de masterfase en zou het goed vinden indien dit ook bij ons zou worden ingevoerd.

Wim De Temmerman (Koninklijke Academie voor Schone Kunsten, Hogeschool Gent) is tevreden over de inbedding van zijn instelling in de Hogeschool Gent. De inbedding in dit grotere geheel heeft de kunstopleiding een aantal voordelen opgeleverd: ingrijpende, positieve bouwprojecten, een sterker uitgebouwde kwaliteitszorg, een grotere objectivering van selectie- en bevorderingsprocedures en meer onderwijskundige professionalisering. De Temmerman sluit een integratie van kunstopleidingen in universiteiten niet uit, maar wijst wel op vijf verschillen in cultuur tussen een universiteit en een kunstopleiding:

- de sterk onderzoeksgebaseerde financieringscriteria van de universiteiten zouden nefast zijn bij de integratie van kunstdepartementen;
- doctoraten als criterium voor docentmandaten zijn niet werkbaar voor het praktijkluik van kunstopleidingen (misschien wel voor het theoretische luik);
- gastprofessoren hebben een actieve en structurele rol binnen kunstopleidingen;
- de discriminatie van de artistieke loonschaal bij lesgevers in praktijkgebonden opleidingsonderdelen van hogere kunstopleidingen (70% -regel) zou moeten weggewerkt worden;
- kunstopleidingen hebben een heel eigensoortige benadering van onderzoek die om een hoge mate aan autonomie vraagt.

De Temmerman besluit dat de institutionele omgeving van de hogeschool de kwaliteit van de kunstopleidingen kan waarborgen en de facto waarborgt. De kunstopleidingen kunnen er in hoge mate hun autonomie waarmaken en hun eigenheid bewaren. Verdere voordelen van de huidige inbedding zijn bovendien dat deze wellicht minder kost dan een integratie en dat stabiliteit van de opleidingen zo wordt gegarandeerd. Maar indien de academiserende opleidingen zich integreren in de universiteit, waarschuwt De Temmerman voor een achterblijven van de kunstopleidingen. Hij kant zich eveneens tegen een apart statuut voor kunstopleidingen.

De Temmerman treedt de vraag naar een ingangsproof voor de masters bij.

André Oosterlinck (Associatie Leuven) en Willy Claes (Associatie Limburg) opteren om kunstonderwijs te integreren in de universiteit, en nemen hiermee een andere positie in dan de drie overige associaties.

André Oosterlinck wijst op vier zaken waarover de vijf associaties het wel eens zijn: Schools of Arts zouden een grote onafhankelijkheid moeten hebben, ze zouden over een eigen personeelsstatuut moeten beschikken, de financiering moet bij hen terecht komen en de toelatingsproef moet blijven bestaan. Hij wijst verder op een belangrijke redenering om de kunstopleidingen mee te nemen in een mogelijke integratie: het academisch gehalte dat na integratie van academiserende opleidingen achterblijft in hogescholen zal niet volstaan om een voldoende kwalitatieve en onderzoeksomgeving voor de kunstopleidingen te behouden. Ook stelt hij dat de universiteiten veel ervaring hebben met een grote verscheidenheid aan disciplines en wijst hij als voorbeeld op de geneeskunde, waar veel klinisch actieve professoren ook slechts deeltijds actief zijn en waarvoor eigen personeelsstatuten zijn uitgewerkt.

Willy Claes treedt de argumenten van Oosterlinck bij. Hij stelt dat, om redenen van structurele transparantie, bij een integratie van academische opleidingen het belangrijk is om geen uitzondering te maken voor de kunsten. De specificiteit van deze richtingen dient wel erkend te worden. Claes wijst erop dat onder meer het Financieringsdecreet op meerdere punten zal moeten worden aangepast.

3.3.4. *Conclusie*

Alle actoren benadrukken in sterke mate de specificiteit van de kunstopleidingen. Er is echter weinig animo om hen een apart statuut te geven dat losstaat van de academische en professionele opleidingen en hen in een geïsoleerde positie zou brengen. Er is wel eensgezindheid dat er een eenvormige structuur moet komen in de gehele Vlaamse Gemeenschap.

Dit resulteert in twee mogelijke modellen: de kunstopleidingen bij de hogescholen laten of hen integreren in de universiteiten. Diverse actoren uit de kunstopleidingen zijn tevreden over hun inbedding in een hogeschoolstructuur: de ervaring is positief, heeft extra mogelijkheden gecreëerd en geleid tot meer kwaliteit en stabiliteit. Dit strookt ook met het overheersende Europese model. Er heerst binnen de sector twijfel over de mate waarin universiteiten de eigen cultuur van de kunstopleidingen zouden erkennen. Anderzijds wenst de sector niet achter te blijven indien voor andere academische opleidingen wordt geopteerd voor een integratie in de universiteiten. De sector staat er in dat geval voor open om deze beweging te vervoegen, wel met voldoende voorwaarden en garanties om de eigenheid van de hogere kunstopleidingen te bewaken.

Belangrijk, is tot slot dat er bij diverse actoren bezorgdheid heerst dat een eventuele integratie van hogere kunstopleidingen in de universiteiten grote problemen zou opleveren voor bepaalde hogescholen die hierdoor in hun studentenaantallen onder de minimumnormen zouden vallen. Er dient zich ingeval van deze piste dus ook de uitdaging aan om hiervoor een oplossing te zoeken.

3.4. *De specifieke positie van de Hogere Zeevaartschool*

Diverse stakeholders (Vlor, werkgroep maatschappelijk debat) vragen in het debat over de toekomst van de academiserende opleidingen aandacht voor de bijzondere positie van de Hogere Zeevaartschool. Het is een instelling met een grote mate aan eigenheid. Haar specifieke positie stamt vooral uit het feit dat zij zich internationaal positioneert, veeleer dan binnen een nationale of Vlaamse context.

De Hogere Zeevaartschool heeft recent een eigen decretale positionering gekregen en staat op het punt een samenwerkingsakkoord af te sluiten met de Franse Gemeenschap. Ze

heeft voor de verschillende gemeenschappen het monopolie voor de academische opleidingen in het studiegebied Nautische Wetenschappen. Vanuit deze unieke positie is de Hogere Zeevaartschool bekommerd om de nodige internationale accreditaties, en werkt ze samen met universiteiten waar dit aangewezen is.

De directie van de Hogere Zeevaartschool stelt in een schrijven aan de Commissie ad hoc Hoger Onderwijs: “Specifiek voor de HZS werd de voorbije jaren een heel traject van herstructureringen afgelegd ten einde de nodige internationale accrediteringen van de International Maritime Organisation (White List, ISO 9001:2000, jaarlijkse externe audits door DNV-Det Norske Veritas) en de academische accreditaties van de NVAO, te bekomen. De HZS opereert bij uitstek in een internationale context en de opleidingen in het studiegebied nautische wetenschappen genieten vandaag al een internationale faam.”.

Het academiseringsproces van de Hogere Zeevaartschool heeft geleid tot eigen samenwerkingsvormen met universitaire onderzoeksgroepen van diverse universiteiten (Universiteit Antwerpen, Universiteit Gent en Universiteit Luik). De verankering van de HZS met de Universiteit Antwerpen (UA) werd gerealiseerd door de opname van de rector van de UA in de raad van bestuur van de HZS.

De werkgroep ‘maatschappelijk debat’ komt inzake de Hogere Zeevaartschool ook tot het besluit dat een integratie weinig meerwaarde oplevert.

3.5. Bijzondere aandachtspunten

3.5.1. Studietoestand⁶

Alle associatievoorzitters bepleiten grote voorzichtigheid met betrekking tot het uitbreiden van de studietoestand van sommige opleidingen, gezien de huidige budgettaire omstandigheden en omwille van de toegankelijkheid en behoeften van de arbeidsmarkt. Uitbreiding van de studietoestand moet geval per geval bekeken worden en mag alleen ingevoerd worden indien daar een goede reden voor is, bijvoorbeeld omdat Europese regels daartoe verplichten, omdat internationale erkenning dit vereist, of omdat dit maatschappelijk zeer relevant is.

Toon Martens, voorzitter van de Vlaamse Hogescholenraad (VLHORA), kaart aan dat de studietoestand van een masteropleiding niet noodzakelijk hetzij één, hetzij twee jaar hoeft te zijn. Ook een studietoestand van 90 studiepunten (i.p.v. 60 of 120) is denkbaar. Dit zou bijvoorbeeld een interessante mogelijkheid zijn voor lerarenopleidingen. Ook Hans Vossensteyn, expert en secretaris van de Commissie Toekomstbestendig Hoger Onderwijs in Nederland, wijst er op dat masters in vele andere landen variëren tussen één en twee jaar, waarbij zowel de eenjarige als de tweejarige de uitzondering zijn. Veel opleidingen hebben geopteerd voor een 90 ECTS-vorm.

3.5.2. Problematiek van de industriële ingenieurs

Tijdens de hoorzittingen gaven verschillende sprekers hun visie op wat er best verder gebeurt met de opleiding industriële ingenieurs, momenteel in het proces van academisering. Het standpunt van Agoria, de Vlaamse Ingenieurskamer, de Koninklijke Vlaamse Ingenieursvereniging, UNIZO, Voka en Rudi Verheyen, ere-rector van de UA, werd gehoord. Essenscia bezorgde schriftelijk haar visie. Twee thema's stonden centraal in alle standpunten: de bezorgdheid om een uitbreiding van de studietoestand en de vrees voor vervagende profielen van diverse ingenieursopleidingen als gevolg van de academisering.

⁶ De vroegere definiëring van studies in termen van hun duurtijd is ingevolge het Bolognaproces gewijzigd naar studietoestand.

Niemand betwist het huidige academiseringsparcours van de industriële ingenieurs. Er zijn wel verschillende standpunten over de nood aan uitbreiding van de studieomvang. Indien de studieomvang uitgebreid wordt, dan wordt volgens de meeste betrokkenen een groot deel van het vijfde jaar best ingevuld met een uitgebreide bedrijfsstage. De vraag wie dat extra vijfde jaar zou moeten financieren bleek een twistpunt tussen verschillende betrokken actoren.

Alle betrokkenen drukken hun bezorgdheid uit voor een mogelijke vervaging van de profielen tussen de diverse ingenieursopleidingen als gevolg van ‘academische drift’. Bij integratie in de universiteit moet er over gewaakt worden dat het praktijkgerichte karakter van de opleiding industrieel ingenieur behouden blijft. Dat betekent onder meer dat de intensieve contacten met het bedrijfsleven behouden moeten blijven, en dat docenten voor praktijkgerichte vakken in deze opleidingen aan eigen, specifieke criteria voldoen.

3.5.3. *Vervolgmogelijkheden op professionele bacheloropleidingen*

Hoewel een professionele bacheloropleiding op zich moet kunnen blijven bestaan en leiden tot een onmiddellijke en gekwalificeerde toegang tot de arbeidsmarkt, is het vanuit het zalmprincipe ook belangrijk dat er verdere doorstromingsmogelijkheden zijn. Deze kunnen de vorm aannemen van een zogenaamde banaba, of van een vervolgopleiding op masterniveau.

Over de zin van banaba’s liepen de meningen tijdens de hoorzittingen uiteen. Argumenten contra zijn dat banaba’s een Vlaamse bijzonderheid zijn die in het buitenland geen pendant hebben (tenzij misschien sommige professionele masteropleidingen in Nederland), en dat, indien een bacheloropleiding een vervolg nodig heeft, dit beter gebeurt in de vorm van een masteropleiding of een verlenging tot een vierjarige bacheloropleiding. Argument pro is dat banaba’s een duidelijke rol kunnen vervullen in een systeem van permanente vorming of levenslang leren.

Dirk Van Damme houdt in zijn synthesesnota een sterk pleidooi voor het voorbehouden van masterdiploma’s voor academische opleidingen. Deze dienen bovendien ingebed te worden in een zeer onderzoeksintensieve omgeving. Niet elk land volgt deze redenering. In buurland Nederland weerklinkt bijvoorbeeld de roep om de professionele master niet enkel te behouden maar ook te versterken. Ook Duitsland heeft een traditie van hooggekwalificeerde opleidingen, uitmondend in een master, aan de zogenaamde Fachhochschule. Het is een reële mogelijkheid; dat blijkt volgens Karl Dittrich (voorzitter van de NVAO) ook uit de definitie van het niveau ‘master’ volgens de Dublindescriptoren. Voor Vlaanderen vindt onder meer Rudi Verheyen, ere-rector van de Universiteit Antwerpen, dit een wenselijke piste.

Er dient bij de eventuele invoering van een professionele master wel ook te worden opgemerkt dat dit een federale en geen Vlaamse bevoegdheid is (federale restbevoegdheid).

Indien men echter masteropleidingen enkel op het academisch niveau behoudt, zou het wenselijk zijn dat vanuit bepaalde professionele bacheloropleidingen een naadloze overgang (dus zonder schakeljaar) gemaakt kan worden naar specifieke vervolgopleidingen. Er dient dan geval per geval bekeken te worden welke trajecten zich lenen tot een dergelijke rechtstreekse oversteek. Deze piste opent mogelijkheden om op te leiden in nieuwe beroepen, bijvoorbeeld een verdere specialisatie in bijzonder onderwijs na een gewone lerarenopleiding.

3.5.4. *Lerarenopleiding*

Uit de reeks hoorzittingen blijkt dat de lerarenopleidingen een knelpunt vormen. Het beroep van leraar is niet meer populair en er dreigen tekorten aan leraren op de arbeids-

markt. Dit maakt de vraag naar de studieomvang nog complexer. Alain Verschoren, rector van de Universiteit Antwerpen, vraagt zich af of de opleiding van bachelor als wetenschappelijke opleiding niet voldoende is om, aangevuld met een één- of tweejarige lerarenopleiding (op masterniveau), les te geven aan de hogere jaren van het secundair onderwijs. André Oosterlinck, voorzitter van de Associatie K.U.Leuven, denkt eerder in termen van een tweejarige masteropleiding waarin de lerarenopleiding is geïntegreerd. Dirk Van Damme stelt duidelijk dat, gezien de competenties die er in de loop van de voorbije jaren bij zijn gekomen – zeker op vlak van diversiteit en van omgaan met leerproblemen – de lerarenopleiding op termijn een vierjarige professionele bachelor moet worden, voor wat kleuter- en basisonderwijs en de aanvangsjaren van het secundair onderwijs betreft.

3.6. *Beheer*

Frans Verheeke, voorzitter van de Unie van Vlaamse Autonome Hogescholen (UVAH), en Luc Van den Bossche (voorzitter Associatie Universiteit Gent) kaarten het probleem aan dat autonome instellingen, bijvoorbeeld op vlak van medebeheer na een integratie van academische opleidingen in een universiteit, decretaal beperkt zijn in hun mogelijkheden in vergelijking met instellingen van het vrije net. Zij pleiten dan ook voor meer autonomie en het toekennen van een statuut aan publieke instellingen dat hen vergelijkbare mogelijkheden biedt als aan vrije instellingen.

Beide sprekers pleiten er eveneens voor dat de overheid een kader opstelt waarin voldoende vrijheid is ingebouwd. De wetgever dient bijvoorbeeld wel de kwaliteitsnormen te definiëren waaraan opleidingen moeten voldoen. Maar instellingen dienen zelf te kunnen beslissen, binnen de bepaalde normen, hoe zij deze opleidingen vorm geven en (mede) beheren.

3.7. *Naar een geïntegreerde hogeronderwijsruimte*

In de loop van de hoorzittingen werd een evolutie vastgesteld in de visie van zowel hogescholen, universiteiten als associatievoorzitters. Waar het debat zich aanvankelijk vooral toespitste op het al dan niet integreren van de academische hogeschoolopleidingen, begon men ook na te denken over het volledige hogeronderwijslandschap: er rezen bijvoorbeeld vragen over de positionering van de professionele bachelors en de plaats van HBO5-opleidingen.

De commissie pleit, hierop aansluitend, voor een evolutie naar een geïntegreerde hogeronderwijsruimte. In een geïntegreerde hogeronderwijsruimte krijgen HBO5-, bachelor-, master- en doctoraatsopleidingen een eigen plaats binnen het onderwijscontinuüm. Deze hogeronderwijsruimte is gebaseerd op één enkele binariteit, namelijk bachelor/master. Deze duidelijke keuze verhoogt de internationale herkenbaarheid en biedt ruimte om het profiel van de opleidingen meer te accentueren. In deze profilering komt de oriëntatie van hetzij toepassingsgericht hetzij fundamenteel onderzoek tot uiting.

Een geïntegreerde hogeronderwijsruimte leidt tot:

- een transparant landschap;
- een kruisbestuiving tussen de verschillende types van onderwijs, onderzoek en innovatie;
- doorlopende leerlijnen;
- een efficiënte en effectieve inzet van middelen;
- een consolidering van het eigen profiel van opleidingen.

Het begrip ‘geïntegreerde hogeronderwijsruimte’ is niet nieuw. Reeds op 27 maart 2001, 13 november 2001 en 8 januari 2002 sprak de Raad Hoger Onderwijs al zijn voorkeur hiervoor uit.

3.8. *Rol van de associaties*

De associaties zijn in beginsel, maar niet uitsluitend, ingesteld om het academiseringsproces te begeleiden. Het Vlor-advies vermeldt als mogelijke functie voor associaties in de toekomst het faciliteren van (verdere) samenwerking tussen universiteiten en hogescholen.

Een bijkomende en belangrijke rol kan het begeleiden zijn van de geleidelijke shift in verantwoordelijkheid voor de academiserende opleidingen van de hogescholen naar de universiteiten zodat er geen bevoegdheidsvacuüm ontstaat, met mogelijke verwaarlozing van deze opleidingen tot gevolg.

Bovendien is voor de realisatie van een geïntegreerde hogeronderwijsruimte een cruciale rol weggelegd voor de associaties:

- de associaties geven de differentiatie tussen opleidingen vorm qua invalshoek, aanpak, doelpubliek, oriëntatie en niveau. Deze differentiatie verrijkt het opleidingsaanbod. Elke associatie ontwikkelt leerlijnen of leertrajecten die het zalmpincipe waarborgen. Ze bewaken de eigenheid van de profielen, handhaven de kwaliteit van diverse opleidingen en bevorderen de kruisbestuivingen tussen de opleidingen;
- de associaties tekenen eveneens uit op welke manier levenslang leren versterkt wordt binnen een geïntegreerde hogeronderwijsruimte;
- de associaties ontwikkelen een visie en een beleid inzake de democratisering van het hoger onderwijs: zij realiseren een verhoging van deelname en slaagkansen van kansengroepen en een ondersteuning van studenten met lage socio-economische status. Zij spelen, kortom, op succesvolle wijze in op diversiteit. Zij staan bovendien borg voor het uitbouwen van studie- en trajectbegeleiding voor studenten;
- ze passen het accrediteringskader voor de academiserende opleidingen aan;
- ze faciliteren een mogelijk verder fusieproces tussen hogescholen;
- ze geven advies over nieuwe opleidingen en gemeenschappelijke onderzoeksprogramma's;
- ze staan in voor de logistieke coördinatie (investeringen in milieu, communicatie, bibliotheek- en examensystemen enzovoort) en het personeelsbeleid (doorstroming, evoluerende takenpakketten);
- ze stimuleren de coördinatie van het onderzoek, met aandacht voor een goede translatie.

Elke associatie kan een beheersmodel ontwikkelen waarbij de onderdelen op een gewone manier beheerd worden. Hiervoor krijgen alle instellingen decretaal de instrumenten. Bovendien is het in dit model zeer belangrijk om elke opleiding duidelijk te profileren. De opdeling tussen professionele en academische bachelors vervalt. Studenten kiezen een richting op basis van hun interesse en mogelijkheden. Om die reden is een toereikend aanbod van bacheloropleidingen in de eigen regio belangrijk. Voor opleidingen op masterniveau zijn rationalisatie-overwegingen doorslaggevend. In elke provincie is minstens een beperkt aanbod nodig van masteropleidingen met een meer professionele finaliteit die aansluiten op specifieke niches en behoeften van het bedrijfsleven.

Als gevolg van de nieuwe invulling van de rol van de associaties, zal de bundeling van expertise leiden tot hooggespecialiseerde kenniscentra in elke associatie, een ontwikkeling die het bedrijfsleven zal toejuichen. Een verbreding van de bacheloropleiding draagt bij tot beter gekwalificeerd personeel, wat de afstemming tussen onderwijs en arbeidsmarkt alleen maar ten goede kan komen. De evolutie naar intensieve samenwerkingsverbanden bevordert een efficiënt beheer van middelen, mensen en infrastructuur, wat de concurrentiepositie van ons hoger onderwijs ten aanzien van buitenlandse instellingen zeker ten goede komt. Hier situeert zich ook de rationalisatieopdracht.

Het is aangewezen dat de associaties de voorgaande punten, naar analogie van het doorlopen academiseringstraject, uitwerken vooraleer de integratie van de academische hogeschoolopleidingen geïmplementeerd wordt.

Om deze taken te kunnen realiseren, dient een aantal voorwaarden vervuld te worden, namelijk:

- een welomlijnde bevoegdheid voor de associaties;
- de mogelijkheden tot controle van de genoemde processen;
- een zekere financiële hefboom.

3.9 Conclusies

De toekomst van de academisering kan niet los gezien worden van andere kwesties die om aandacht vragen, zoals de rol van de associaties, het versterken van de professionele bachelor, een sterkere integratie van de hogere beroepsopleidingen (HBO5) hierin, en het stimuleren van voldoende kruisbestuivingen tussen alle geledingen van het hoger onderwijs, en tussen het hoger onderwijs en andere maatschappelijk relevante actoren. In elk geval dienen er garanties te zijn dat de diversiteit in (het type van) onderzoek en de eigenheid van de huidige academiserende opleidingen niet verzwakt worden.

4. Personeel

De gehoorde vertegenwoordigers van het personeel van universiteiten en hogescholen (VSOA, ACOD, COC) staan achter het huidige academiseringsproces. Zij uiten in een gezamenlijk standpunt een aantal bezorgdheden en vragen om algemene en specifieke waarborgen.

Alle actoren gaan uit van het behoud van verworven rechten voor het personeel, in welke specifieke context ze de komende jaren ook zullen opereren. De integratie van de academiserende opleidingen houdt voor het personeel risico's in: het gevaar dat de carrièreopbouw van het huidige personeel van academiserende opleidingen onvoldoende erkend wordt in de nieuwe context, en het gevaar dat personeel onder invloed van het integratieproces zou verglijden naar een tweederangsrol.

Het is dan ook van cruciaal belang dat er een voldoende ruime overgangperiode voorzien wordt om het onderwijzend personeel van de academiserende hogeschoolopleidingen in te schakelen in het ZAP-kader. Rudy Van Renterghem (COC) stelt dat eigen autonome entiteiten of faculteiten hiervoor de beste oplossing vormen. Personeelsleden die niet wensen over te schakelen naar het ZAP-kader moeten op aangepaste wijze worden ingezet, een sociaal passief dient te worden vermeden. Dezelfde oefening moet gemaakt worden voor het ATP-personeel. Hun eventueel gewijzigde taakomschrijving moet worden bekeken in het licht van maximale doorstroming en inzetbaarheid in de context van een hogeronderwijscontinuüm en met behoud van verworven rechten. Van Renterghem wijst ook op de mogelijkheid dat een gewijzigde mobiliteit – bij relocatie van een opleiding – een ernstige impact kan hebben op de familiale organisatie en de levenskwaliteit van personeelsleden.

Ten slotte wijst Van Renterghem (zoals hierboven ook Wim De Temmerman) op een specifiek probleem in de kunstopleidingen: door een 'bijzondere salarisschaal' ontvangen veel lesgevers slechts 70 procent van de gangbare salarisschaal, ook bij een voltijdse opdracht. Alle actoren zijn het erover eens dat deze discriminatie best zo snel mogelijk ongedaan wordt gemaakt.

5. Internationalisering

De vraag naar de noden en voorwaarden op het vlak van internationalisering van het hoger onderwijs in Vlaanderen en de rol van de academiserende opleidingen hierin, kan in een meer algemene of een meer specifieke zin gesteld worden. In algemene zin: hoe belangrijk is het dat Vlaanderen een volwaardige plaats inneemt in het Europees en internationaal hoger onderwijslandschap, met een transparante structuur en accreditatie en met optimale uitwisselingsmogelijkheden tussen studenten, docenten en onderzoekers? In specifieke zin: welk minimum en maximum aan onderwijscapaciteit in een internationale taal zijn aangewezen om deze uitwisseling mogelijk te maken?

Beide aspecten kunnen vanzelfsprekend niet los van elkaar worden bekeken. Wie meent dat internationale uitwisseling cruciaal is voor ons hoger onderwijs, zal pleiten voor een behoorlijke portie internationaal taalgebruik – doorgaans het Engels – in ons hoger onderwijs. Wie meent dat andere aspecten, zoals maximale ontplooiing van de eigen taal en maximale toegankelijkheid voor alle Nederlandstalige studenten, voorop moeten staan, zal pleiten voor het minimum aan anderstalig taalgebruik dat nodig is in een onvermijdelijk internationale context.

Achtereenvolgens wordt ingegaan op het belang van een competitieve positie van het Vlaams hoger onderwijs in een internationale context en de implicaties hiervan, op enkele specifieke knelpunten en mogelijke oplossingen, en op de plaats van het academiseringsproces in een internationaal perspectief.

5.1. *Belang van een internationaal competitieve positie*

Wetenschappelijke performantie heeft een duidelijke invloed op economische welvaart⁷. Economische ontwikkeling en welvaart zijn in de context van globalisering nauw verbonden met het vermogen van een land om te excelleren in de ontwikkeling van kennis en talent en om te innoveren.

Tijdens de hoorzittingen werd meermaals verwezen naar de *war for talent* die momenteel aan de gang is. Bij gebrek aan grondstoffen moeten onze West-Europese economieën het hebben van de ontwikkeling van talent en het vermogen om competitief te zijn in hoogtechnologische industrieën en researchcentra. Wie daarbij enkel talent van eigen bodem kan aantrekken en voeden, staat in een zwakkere positie dan wie ook mee kan profiteren van talent dat van elders kan worden aangetrokken. Omgekeerd hebben we nood aan hoogopgeleide Vlamingen die niet enkel plaatselijk kmo's kunnen oprichten en versterken, maar ook hun weg vinden in de wereld van internationale cultuurinstellingen, banken, industrieën, researchcentra enzovoort. Hun ervaring kan op zijn beurt bevruchtend en versterkend werken op ons potentieel.

Bovendien is de wetenschap, de drijvende motor achter innovatie, ingebed in een internationaal veld. Wetenschap die binnen de eigen landsgrenzen blijft, geraakt niet ver. Het is vanuit de uitwisseling met expertisecentra elders en door talent aan te trekken van elders dat men een competitieve positie kan innemen, behouden of verder uitbouwen. Er is dus nood aan een hoger onderwijs dat op deze ontwikkelingen kan inspelen. De internationalisering is een *conditio sine qua non* voor onze universiteiten, stelde rector De Knop van de Vrije Universiteit Brussel. De titel van een memorandum van de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR) liegt er niet om: 'Vlaanderen zal internationaal of zal niet zijn'.

5.2. *Implicaties voor het hoger onderwijs in Vlaanderen*

Wat zijn de implicaties van het belang van een sterke positie van ons hoger onderwijs op internationaal vlak? Vlaamse studenten en docenten moeten enerzijds voldoende kunnen communiceren en uitwisselen met de internationale gemeenschap, en ons hoger onderwijs moet anderzijds voldoende openstaan voor studenten en docenten uit het buitenland. Dat kan slechts indien er voldoende uitwisseling kan plaatsvinden in een internationale context en er in voldoende mate gebruik kan worden gemaakt van een gemeenschappelijke taal, een *lingua franca*.

5.2.1. *Internationale mobiliteit*

Voldoende uitwisseling met buitenlandse studenten en docenten werd de voorbije jaren vooral gerealiseerd via het Erasmusprogramma en door in toenemende mate buitenlandse stages of internationale onderzoeksprojecten een plaats te geven in het curriculum van de

⁷ King, David A. (2004). The scientific impact of nations, *Nature*, 430, p. 311-316.

opleidingen. Dit gebeurt momenteel voor negen procent van de hogeschoolstudenten en voor 14 procent van de universiteitsstudenten of, samen beschouwd, voor elf procent van de studenten in het hoger onderwijs.

Uit een toetsing aan de beleidsambities blijkt dat men al goed op weg is, maar nog niet waar men wil zijn. De beleidsnota Onderwijs 2009-2014 formuleert als doelstellingen: tegen 2016 doet minstens vijftien procent van de studenten minimum drie maanden buitenlandse leerervaring op; tegen 2020 is dat twintig procent.

5.2.2. Een gemeenschappelijke taal

Het staat buiten kijf dat de meest gebruikte, internationale taal, zeker op vlak van wetenschap en technologie, tegenwoordig het Engels is. Het is dus van groot belang dat onze studenten en docenten, en zeker de wetenschappers en onderzoekers, voldoende vertrouwd zijn of raken met het Engels. Maar hoe moet dit gebeuren, en vanaf welk niveau van het hoger onderwijs?

Het Structuurdecreet (2003) voorziet de mogelijkheid om in de bacheloropleiding achttien studiepunten in een andere taal dan het Nederlands te voorzien, en de mogelijkheid om een anderstalige masteropleiding in te richten, op voorwaarde dat er minstens één Nederlandstalig equivalent bestaat binnen de zelfde provincie. Er is dus een zekere ruimte voorzien om in een andere taal dan het Nederlands te onderrichten.

De Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR) zou deze ruimte graag uitbreiden. De VLIR doet drie concrete voorstellen:

- een decretale ruimte creëren op het bachelorniveau om maximum een derde van de opleiding in een andere taal te mogen geven, dit na een omstandige motivering van het nut van een Engelstalige opleiding (die zeker niet in alle vakgebieden even groot is) en met aandacht voor een progressieve blootstelling aan deze andere taal (niet zozeer in de eerste twee jaren van de bachelor, voornamelijk in het derde jaar);
- een decretale ruimte creëren op het masterniveau om in bepaalde opleidingen maximaal vijftig procent van het onderwijs in een andere taal toe te laten, opnieuw na een omstandige motivering;
- een decretale ruimte creëren om een masteropleiding volledig in een andere taal te mogen inrichten, indien hiervoor een aantoonbare meerwaarde voor de studenten en het afnemend veld is, en dit slechts in uitzonderlijke gevallen, aansluitend op een speerpuntenbeleid en hiermee gepaard gaande excellentiecentra.

Dit derde voorstel wordt gelanceerd in de context van de hierboven beschreven internationalisering en vanuit de vaststelling dat sommige studiegebieden (bijvoorbeeld materiaalkunde en geologie) zo specialistisch zijn dat ze wel moeten rekruteren uit een internationale vijver, en dat sommige beroepsopleidingen *de facto* leiden naar internationaal georiënteerde beroepen waarvan de forumtaal het Engels is. Men kan zich afvragen of deze opleidingen, als ze erg klein zijn, wel de moeite waard zijn om in te investeren, maar het betreft soms specialisaties die van groot belang kunnen zijn voor hoogtechnologische ontwikkelingen en innovaties. De VLIR motiveert haar derde voorstel met de volgende argumenten:

- de mogelijkheid tot het aantrekken van buitenlandse studenten;
- de noodzaak om Vlaamse studenten klaar te stomen voor de internationale markt;
- de noodzaak om het profiel van bepaalde instituten aan te scherpen (excellentiecentra);
- het veilig stellen van een onderzoeksbasis voor toekomstige promovendi en onderzoekers;
- de mogelijkheid om het hoger onderwijs toegankelijk te maken voor studenten uit de derde wereld.

Conclusie: Op vlak van internationale uitwisseling en mobiliteit doet Vlaanderen het niet slecht, maar de vooruitgang is erg langzaam. Een verdere internationalisering kan in belangrijke mate gestimuleerd of tegengehouden worden door het inbedden van een *lingua*

franca – in de praktijk doorgaans het Engels – in de relevante academische opleidingen, en het inrichten van bepaalde gespecialiseerde opleidingen in het Engels.

5.3. Enkele specifieke knelpunten en mogelijke oplossingen

5.3.1. Taalopleidingen staan geboekt als Nederlandstalige opleidingen

Vlaanderen heeft kwalitatief hoogstaande taalopleidingen, die in veel gevallen ook gegeven worden in de taal die het onderwerp vormt van het studiegebied. Ofschoon zowel het onderricht als de masterproef in de betreffende taal gepresenteerd worden, en het daarvoor perfect mogelijk is om buitenlandse studenten toe te laten deze opleidingen te volgen, staan deze opleidingen officieel geboekstaafd als Nederlandstalige opleidingen. Dit is vanzelfsprekend zeer verwarrend voor potentiële buitenlandse geïnteresseerden. Ze vinden doorgaans dan ook de weg niet naar deze opleidingen.

De oplossing kan erin bestaan de verplichting te schrappen om taalopleidingen te boekstaven als ‘Nederlandstalige opleidingen’. De opleidingen voorstellen als opleidingen in een bepaalde taalstudie zou ongetwijfeld accurater zijn, en onnodige internationale drempels wegnemen.

5.3.2. Nederlandsetaaltoelatingsvoorwaarden voor de studie van een vreemde taal

Indien buitenlandse geïnteresseerden de weg naar de taalopleidingen toch vinden, worden ze geconfronteerd met een nieuw obstakel: de taaltoelatingsvoorwaarden. Het zou niet onlogisch zijn om bijvoorbeeld een bepaald niveau van Portugees of Engels verplicht te stellen, indien deze studenten hier één van deze talen zouden komen bestuderen. De taalvereiste geldt echter niet de taal die men komt bestuderen, maar het Nederlands, ook al wordt er geen Nederlands gesproken tijdens het onderricht van de vreemde taal. Dat is een eigenaardige en absurde situatie, stelt Mieke Van Herreweghe, hoogleraar taalkunde aan de universiteit van Gent.

Indien er een versoepeling van deze taalvoorwaarde zou optreden, en deze hetzij wegvalt hetzij wordt omgezet in de verplichting om na inschrijving tot een bepaald niveau Nederlands te leren, zou deze initiële taaldrempel voor buitenlandse kandidaten wegvallen.

5.3.3. De Nederlandsetaalequivalentievereiste staat haaks op de rationalisatie-idee

De decreetgever heeft bepaald dat er voor elke opleiding in het hoger onderwijs een Nederlandstalig equivalent dient voorzien te worden, hetzij binnen de eigen instelling, hetzij binnen dezelfde provincie. *De facto* werken sommige universiteiten provincieoverschrijdend of zelfs gemeenschapsoverstijgend samen, maar dit voldoet niet aan de vereisten. Deze mogelijkheid tot taakverdeling verbreden tot heel Vlaanderen, zou een stap uit de huidige impasse betekenen. Maar zelfs dan kunnen vraagtekens gesteld worden bij de equivalentievereiste: voor sommige opleidingen heeft een Nederlandstalige én Engelstalige component oprichten geen zin omdat er te weinig kritische massa is. Als men in deze gevallen verplicht om voor een internationaal georiënteerde opleiding een Nederlandstalig equivalent te voorzien, dan gaat het rationalisatie-effect verloren, en verliest men de mogelijkheid buitenlands talent aan te trekken, te voeden en in te zetten voor innovatie in Vlaanderen.

Een mogelijke oplossing situeert zich in het versoepelen van de equivalentievereiste. Equivalentie in Vlaanderen is de regel. Uitzondering op de equivalentieregel is mogelijk mits positief advies van de Erkenningscommissie en beslissing van de Vlaamse Regering. Het decreet wordt in die zin aangepast.

⁸ Er werd tijdens de hoorzittingen het concrete voorbeeld van de opleiding materiaalkunde gegeven.

5.3.4. *Anomalieën tussen de wetgeving van de verschillende gemeenschappen*

Dit knelpunt is specifiek voor de situatie in Brussel. De VUB wil graag samenwerken met de ULB in het kader van een grotere rationalisatie, efficiëntie en internationalisering. De VUB wordt hierbij echter geconfronteerd met diverse verschillen in de onderwijsstelsels tussen Vlaanderen en Wallonië. Onder meer de hoogte van het studiegeld, het examenreglement en de omvang van de masterproef verschillen. Het Flexibiliseringsdecreet voorziet al in de mogelijkheid van gezamenlijke opleidingen. Een regeling voorzien inzake het studiegeld zou een verdere stap kunnen zijn om de samenwerking te vergemakkelijken, aldus VUB-rector Paul De Knop.

5.4. *De specifieke positie van de academisering in de internationalisering*

Vlaanderen heeft een snelle vertaling gegeven aan de Bolognaverklaring. Er werd zonder uitstel aangevangen met het ontwikkelen van een transparante bama-structuur, waardoor deze beweging al sterk gevorderd is.

De academiseringsbeweging van de voorbije jaren is een zeer belangrijke schakel in dit proces. Ze leidt voor de opleidingen van het hogere type tot een grotere internationale herkenbaarheid en transparantie en vergemakkelijkt de accreditatie. De integratie van academiserende opleidingen kan deze voordelen versterken.

Verder gelden voor de academiserende opleidingen dezelfde uitdagingen als hierboven beschreven voor alle academische opleidingen: hoe kunnen ze zich voldoende plaatsen in de beweging van internationale uitwisseling, zowel op vlak van onderwijs als op vlak van onderzoek?

Wat dit laatste betreft, is het vanzelfsprekend belangrijk dat er voldoende onderzoeksgelden ontsloten worden voor deze groep, deze noodzaak wordt elders verder belicht (hoofdstuk 2 over kwaliteit).

Op vlak van onderwijs is het voor een aantal opleidingen, zoals industrieel ingenieur, zeker cruciaal dat de studenten voldoende vertrouwd raken met het Engels, dat ze zich vlot kunnen uitdrukken in deze taal en kunnen deelnemen aan internationale uitwisselingen. Ook voor de arbeidsmarktperspectieven van heel wat afgestudeerden in deze opleidingen zal een goede kennis van het Engels een belangrijk pluspunt zijn. Dezelfde overwegingen over de 'juiste dosis' Engels als aangehaald hierboven zijn van toepassing op de academiserende opleidingen.

5.5. *Conclusie*

Het gebruik van een lingua franca – in de praktijk het Engels – is van groot belang in de context van de internationalisering van het hoger onderwijs in Vlaanderen. Dit mag er niet toe leiden dat de rol van het Nederlands als academische taal erodeert.

Uitgaande van het principe dat het Nederlands de bestuurs- en onderwijstaal is in het hoger onderwijs, kan aan de instellingen ruimte worden gelaten om andere talen te hantieren als onderwijstaal, met dien verstande 1) dat dit op bachelorniveau tot 30 studiepunten wordt beperkt⁹ in de niet-taalopleidingen en 2) dat dit aan voorwaarden verbonden is zowel op bachelor- als masterniveau. De regeling kadert in de verdere kwaliteitsbewaking en democratisering van het hoger onderwijs en de optimale afstemming van het hoger onderwijs op het tewerkstellingsveld en de samenleving in haar geheel.

Tijdens de presentaties kwam het belang van een lingua franca voor andere dan de academische opleidingen weinig aan bod. Ook bepaalde professionele bacheloropleidingen en

⁹ Open Vld en Groen! zijn voorstander van een beperking tot 60 studiepunten.

deelname aan onderzoek als onderdeel van een brede kennisketen veronderstellen echter een voldoende mate aan Engels.

6. Democratisering

Vlaanderen mag zich verheugen in een breed, kwalitatief en betaalbaar hogeronderwijsstelsel. Toch bereikt het al decennialang op gang gekomen en sterk ontwikkelde democratiseringsproces lang niet iedereen. Dat geldt te meer voor het hoger onderwijs.

De Vlaamse Vereniging van Studenten (VVS) benadrukt dat achter het hoger onderwijs geen louter economische logica schuil mag gaan. Volgens VVS dient het hoger onderwijs voldoende aandacht te besteden aan de ontwikkeling van de student als sociaal wezen, ingebed in samenleving en maatschappij. Toegankelijkheid voor iedereen die over de nodige capaciteiten en motivatie beschikt, is daarbij van essentieel belang. Hoger onderwijs moet mensen de kans geven om hun socio-economische positie te verbeteren, onafhankelijk van hun nationaliteit of hun socio-economische, culturele of religieuze achtergrond.

Toegankelijkheid betekent echter niet dat iedereen koste wat het kost naar het hoger onderwijs moet gaan. Dit zou trouwens haaks staan op de boodschap dat jongeren meer voor technische en beroepsopleidingen moeten kiezen. VVS waarschuwt in dit verband voor een tendens naar een ‘academic drift’, die mede gestuurd wordt door competitiviteit en de idee dat enkel een doctoraatstitel goede perspectieven biedt op de arbeidsmarkt. Zij pleit voor een duidelijke finaliteit van zowel professioneel als academisch onderwijs, die toelaat dat studenten na hun opleiding inzetbaar zijn in het maatschappelijk veld, elk met hun eigen oriëntatie. Alle opleidingen dienen als gelijkwaardig te worden beschouwd; er mogen geen hoogdrempelige hiërarchische constellaties ontstaan.

Na een situatieschets van het democratiseringsgehalte van het hoger onderwijs, wordt ingegaan op de rol van het hoger onderwijs en obstakels in het democratiseringsproces, om te eindigen met specifieke risico’s en opportuniteiten van het academiseringsproces voor de toegankelijkheid.

6.1. *De situatie van de toegankelijkheid*

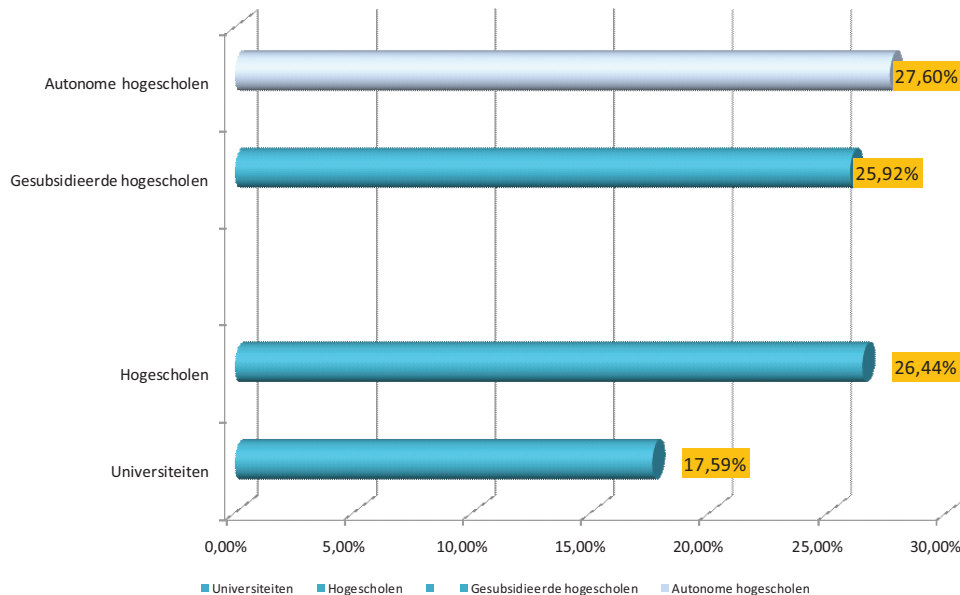
Er is goed en slecht nieuws in verband met de toegankelijkheid van het hoger onderwijs in Vlaanderen. Vlaanderen heeft volgens studies van de OESO een zeer toegankelijk en betaalbaar hoger onderwijs. Ongeveer twee op drie jongeren vinden hun weg naar hoger onderwijs, wat niet betekent dat evenveel studenten effectief een diploma behalen. Op vlak van toegang scoort men prima in Europees perspectief; op vlak van het aantal afgestudeerden ligt de Vlaamse score op ongeveer 30%, terwijl dat in heel wat Europese landen hoger ligt. Het hoger onderwijs is bij ons proportioneel meer dan in buurlanden ‘een afvallingskoers’. Bovendien gebeurt er al een ‘sociale slachting’ in eerdere fasen van het onderwijssysteem, met name in het leerplichtonderwijs.

Studies van het Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA) tonen aan dat er sprake is van een groeiende sociale ongelijkheid in de aansluiting op het hoger onderwijs. Enerzijds verkleint de kloof tussen sociale groepen in de rekruteringsvijver van het hoger onderwijs. Dit wil zeggen dat het verschil in het behalen van een diploma van secundair onderwijs tussen kinderen van arbeiders en kinderen van hogere bedienden of kaderleden vermindert. Het hoger onderwijs kan dus uit een ruime vijver ‘vissen’. Anderzijds stijgt de rekruteringskracht van het hoger onderwijs bij deze eerste groep niet: hij raakt nauwelijks of niet over de drempel naar het hoger onderwijs. De kinderen van ongeschoolde arbeiders of van migranten vinden nog het minst de aansluiting met het hoger onderwijs.

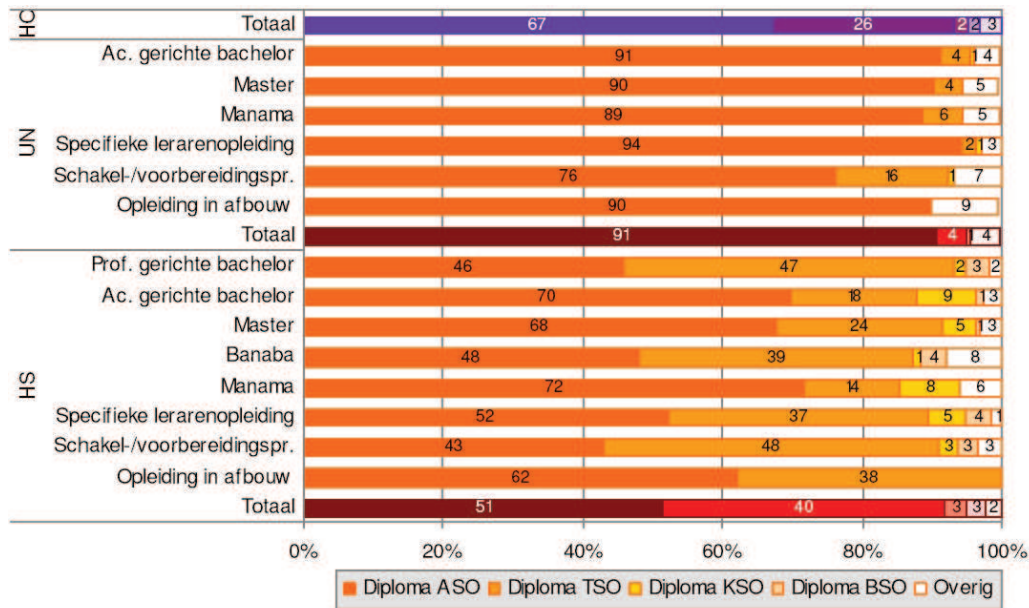
Vanuit het Centrum voor Sociaal Beleid in Antwerpen doet men soortgelijke vaststellingen. De secundaire scholen in Antwerpen tellen 40% allochtone leerlingen, het hoger onderwijs in Antwerpen slechts 10 tot 12%. De slaagkansen van leerlingen van allochtone

afkomst in het hoger onderwijs liggen de helft lager dan die van leerlingen van autochtone afkomst. Volgens Bea Cantillon van het Centrum Sociaal Beleid heeft dit veel te maken met gebrekkige vooropleidingen. Wat zij vaststelt voor allochtone leerlingen, gaat ook op voor kinderen met een laagopgeleide moeder (in sommige gezinnen speelt een combinatie van beide). Bijna de helft van deze kinderen loopt tijdens de lagere school al een achterstand op. Net als Ides Nicaise van het HIVA komt Cantillon tot het besluit dat de situatie er niet echt op verbetert. Ondanks alle inspanningen van diverse overheden groeit de dualiteit op vlak van onderwijskansen, en die vertaalt zich ook in een mindere doorstroom tot het hoger onderwijs van kansengroepen. Beleidsinspanningen zullen zich dan ook in belangrijke mate moeten richten op het verminderen van drempels in het leerplichtonderwijs.

Binnen het hoger onderwijs slagen hogescholen er beter in dan universiteiten om studenten uit kansengroepen aan te trekken. Dat blijkt uit analyses gepresenteerd door Frans Verheke, voorzitter van de Unie van Vlaamse Autonome Hogescholen (UVAH) (zie de figuren hieronder). Er zijn procentueel meer beursstudenten aan hogescholen dan aan universiteiten.

Figuur 1: Aantal beursstudenten aan (gesubsidieerde en autonome) hogescholen en universiteiten (procentueel)

Figuur 2: Vooropleiding van studenten die instromen in hogescholen en universiteiten (procentueel)

Ook de betere regionale verankering van hogescholen en het feit dat zij opleidingen aanbieden met een kleinere studieomvang en met vaak sterk op de arbeidsmarkt afgestemde opleidingsprofielen, zijn troeven die de betere toegankelijkheid van hogescholen kunnen verklaren.

6.2. De rol van het hoger onderwijs en obstakels voor het democratiseringsproces

Zoals hierboven aangegeven stelt het probleem van de toegankelijkheid zich in hoge mate in eerdere fasen dan bij de toegangspoort tot het hoger onderwijs. Desondanks kan het hoger onderwijs waardevolle kandidaten aanmoedigen of afschrikken: bijvoorbeeld door bepaalde selectietesten, door de hoogte van het studiegeld, door een gebrek aan vertrouwdheid vanwege kandidaat-studenten met de cultuur van het hoger onderwijs, door een gebrek aan ondersteuning, en door onvoldoende mogelijkheden om op een latere leeftijd de draad weer op te pakken. Hierna worden deze kenmerken en mogelijke oplossingen overlopen.

6.2.1. Oriënteringsproeven

Ons hoger onderwijs kent een hoge mate van toegankelijkheid. Anders dan bij Amerikaanse universiteiten, waar stringente ingangspoeven heel gebruikelijk zijn, kan iedereen met een diploma secundair onderwijs zich vrij inschrijven voor de meeste studierichtingen van het hoger onderwijs. Enkel voor een minderheid van zeer specifieke studiegebieden, zoals geneeskunde of kunstrichtingen, geldt een toegangsexamen of selectieproef. Met mogelijke uitzondering van de vraag van kunstrichtingen om een selectieproef bij ingang van de master te mogen inrichten, is het ook wenselijk dat dit zo blijft.

Er valt te overwegen om oriënteringsproeven in te richten, maar dan vrijblijvend en voor studenten in de eindfase van het secundair onderwijs. Deze proeven zouden leerlingen kunnen helpen: om een beter zicht te krijgen op hun mogelijkheden en om te beslissen een bepaalde richting al dan niet aan te vangen. Het is wel belangrijk dat deze proeven voortvloeien uit een samenwerking tussen alle Vlaamse hogeronderwijsinstellingen (geen verschillende proeven voor bijvoorbeeld de UGent en de K.U.Leuven). Als ze ingericht worden, moeten ze goed begeleid worden door leerkrachten (so) of andere professionals

(ho) om te beletten dat bepaalde leerlingen nodeloos ontmoedigd raken en om ervoor te zorgen dat ze hulp krijgen bij een eventuele heroriëntering. Op deze wijze kunnen missers voor sommige studenten voorkomen worden¹⁰. Een selectie-instrument inbouwen is dus niet wenselijk, testen die een signaalfunctie hebben kunnen daarentegen wel een positieve maatregel zijn.

Een duidelijker oriëntering begint bij de lagere school. Sommigen wijzen er op dat het daarvoor nodig is dat – kunstzinnige, manuele of fysieke – vaardigheden mee opgenomen worden in beoordelingsrapporten van kinderen uit de lagere school. Zo kunnen kinderen positieve studiekeuzes maken: in de richting van het kunstonderwijs, het technisch onderwijs, een sportopleiding of het algemeen secundair onderwijs.

Voor een goede oriëntering is een correcte voorlichting – bijvoorbeeld over loon en loopbaan – nodig, zodat mensen duidelijk en bewust kunnen kiezen welke richting ze uit willen en zich niet laten beïnvloeden door de som van collectieve oordelen en vooroordelen.

6.2.2. *Studiegeld en studiefinanciering*

Volgens de gehoorde experts vormt het studiegeld voor de meeste potentiële studenten geen obstakel voor hogere studies. Een studie in Nederland wees uit dat ingeval van een verdubbeling van de studiegelden voor het hoger onderwijs in Nederland, er slechts een participatiedaling met drie procent zou zijn. Ervan uitgaand dat de situatie in Vlaanderen niet al te verschillend is van deze in Nederland, lijkt het zo dat de hoogte van het studiegeld voor de meeste potentiële studenten geen drempel voor participatie is. Toch is de prijsgevoeligheid voor de kosten die hogere studies met zich meebrengen aanzienlijk hoger bij lagere inkomensgroepen. Ondanks kindertoeslagen en studiebeurzen vormen ze voor een minderheid van de kandidaten een reële drempel.

Deskundigen van het HIVA suggereren dat er ruimte is om de studiegelden voor het hoger onderwijs te verhogen voor een groot deel van de kandidaat-studenten. Voor een minderheid van hen is een voldoende ruim gemeten studiebeurs daarbij wel een belangrijk aspect van toegankelijkheid. Verder kunnen studieleningen, met ingebouwde verzekerings-elementen ingeval van ontoereikende inkomsten nadien, soelaas bieden. Het gebrek aan middelen tijdens de hogere studies is immers veelal slechts een tijdelijk probleem.

Hierbij dient opgemerkt te worden dat dit thema vanuit sociologische invalshoek wordt bekeken, en dat daarbij abstractie is gemaakt van andere afwegingen.

6.2.3. *Gebrek aan vertrouwdheid*

Op diverse plaatsen ontstaan initiatieven die de kloof tussen het thuismilieu van bepaalde leerlingen en de cultuur van het hoger onderwijs kunnen helpen dichten. In verschillende steden werden er buddysystemen opgericht, waarbij jongeren begeleid worden – veelal door studenten uit de lerarenopleiding of uit agogische richtingen – in hun schoolwerk, maar ook ondersteuning krijgen in hun ambities en zich kunnen spiegelen aan een rolmodel. Deze piste kan de stap naar hoger onderwijs helpen vergemakkelijken. De Leuvense universiteit richt zomerscholen in, om de overstap naar de academische cultuur voor te bereiden. Toch stellen de universiteiten vast dat het bijzonder moeilijk is om leerlingen uit kansengroepen aan te trekken, en dat initiatieven in deze zin vaak op beperkt succes kunnen rekenen.

6.2.4. *Belang van ondersteuning*

De Verenigde Verenigingen wijzen op het belang van voldoende persoonlijke interactie met studenten. Hogescholen hebben daar vaak een beter uitgebouwd kader voor dan uni-

¹⁰ Vooral de heroriëntering na afloop van een eerste semester is problematisch. Veel studenten vallen hier uit of maken opnieuw een verkeerde keuze.

versiteiten. De groepen zijn er kleiner, zodat de studenten individueel gekend zijn door de docenten en de stap naar een gesprek kleiner is. Vertrouwenspersonen bij wie men terecht kan voor overleg, persoonlijke begeleiding en studieadvies zijn goed gekend. Men hanteert er een meer klassikale en daardoor vertrouwde werkwijze. Dit kunnen cruciale factoren zijn om op moeilijke momenten of bij gebrek aan steun thuis toch door te bijten.

VVS stelt dat, om de kwaliteit van het toekomstig hoger onderwijs te garanderen, de instellingen per 100 studenten een vanuit pedagogisch oogpunt verantwoord minimaal aantal vte dienen vrij te maken voor onderwijsondersteuning.

6.2.5. *Levenslang leren*

Democratisering betekent ook dat mensen altijd kansen krijgen om te herbeginnen, ongeacht hun leeftijd. Tweedekansonderwijs, waarvan het curriculum ruimte biedt voor het combineren van afstandsonderwijs met praktijk, is belangrijk omdat het toelaat dat mensen ook op latere leeftijd participeren aan leerprocessen. Om hier vorm aan te geven is meer samenwerking wenselijk tussen volwassenenonderwijs en hoger onderwijs. Hogeronderwijsinstellingen dienen onderling afspraken te maken, zodat ze hun inspanningen kunnen bundelen en op elkaar afstemmen. Sommigen kaarten aan dat men in de instellingen weigerachtig staat tegenover avondonderwijs: dit vormt immers een extra belasting (financieel, personeel). En wat met het inschakelen van privé-partners in initiatieven voor permanente vorming? Alleszins is het onontbeerlijk, voor een motiverend en efficiënt traject van levenslang leren, dat trajecten voldoende begeleid worden én dat eerder verworven competenties gewaardeerd worden.

Bovendien moet er allerlei wetgeving ook buiten het beleidsdomein Onderwijs en op andere beleidsniveaus worden aangepast om levenslang leren daadwerkelijk te kunnen stimuleren, zoals onder andere aangegeven door Eric Halsberghe.

6.3. *Risico's en opportuniteiten van het academiseringsproces*

Bij de integratie van de academiserende opleidingen dient een aantal studenten, die nu de drempel naar de hogeschool genomen hebben, zich op een universitair studieparcours te begeven. Verschillende actoren¹¹ hebben hun bezorgdheid geuit dat dit een remmend effect zou kunnen uitoefenen op het democratiseringsproces, in het bijzonder van kansengroepen. Momenteel kunnen hierover enkel hypothetische veronderstellingen gemaakt worden. Het naar alle waarschijnlijkheid fysiek ingebed blijven van deze opleidingen in hogescholen, kan ertoe bijdragen dat de drempel niet verhoogd wordt.

Wat niet duidelijk is: kunnen de voordelen van de aanpak van hogescholen, hierboven genoemd, behouden blijven ingeval deze opleidingen geïntegreerd worden in universiteiten? Indien er bij de aanvang van de hogere studie geen grote verschillen optreden in het studieprofiel en de wijze waarop er nu wordt onderricht, is er geen reden om aan te nemen dat integratie drempelverhogend zal werken. De student kan verder geleidelijk aan meegenomen worden in de meer universitaire cultuur. Integratie vergt wel voldoende aandacht voor de ondersteuning van studenten, en minstens het behoud van de huidige omkadering op dat vlak.

6.4. *Conclusie*

Om het democratisch en toegankelijk karakter van ons hoger onderwijs te vrijwaren, is het aangewezen dat de voordelen die de huidige manier van werken van veel hogescholen heeft (kleinschaligheid, goed contact student-docent, vertrouwenspersonen) mee opgeno-

¹¹ Karl Dittrich, Rudi Verheyen

men worden in de integratie-inspanningen. Er moeten dus voldoende garanties hiervoor ingebouwd worden, en de evaluatie hiervan dient extra aandacht te krijgen. Verder is er aandacht nodig voor een voldoende hoge studiefinanciering voor de minst kapitaalkrachtigen. Ten slotte kan permanente vorming of levenslang leren een belangrijke factor zijn in het verhogen van het democratisch gehalte van het hoger onderwijs.

7. Financiering

In dit hoofdstuk wordt het budget van Vlaanderen eerst gesitueerd binnen een internationale context en wordt het financieringsmodel van het hoger onderwijs kort toegelicht. Vervolgens komen de financiële uitdagingen voor het hoger onderwijs aan bod, in het bijzonder de uitdagingen verbonden met het huidige academiseringsproces. De implicaties van dit proces voor de professionele bacheloropleidingen worden in een afzonderlijk luik behandeld. Ten slotte vormen de situatie van het hoger onderwijs in Brussel en de uitdagingen voor de kunstopleidingen specifieke aandachtspunten.

7.1. De context van de uitdagingen

7.1.1. Het Vlaamse hogeronderwijsbudget in internationale context

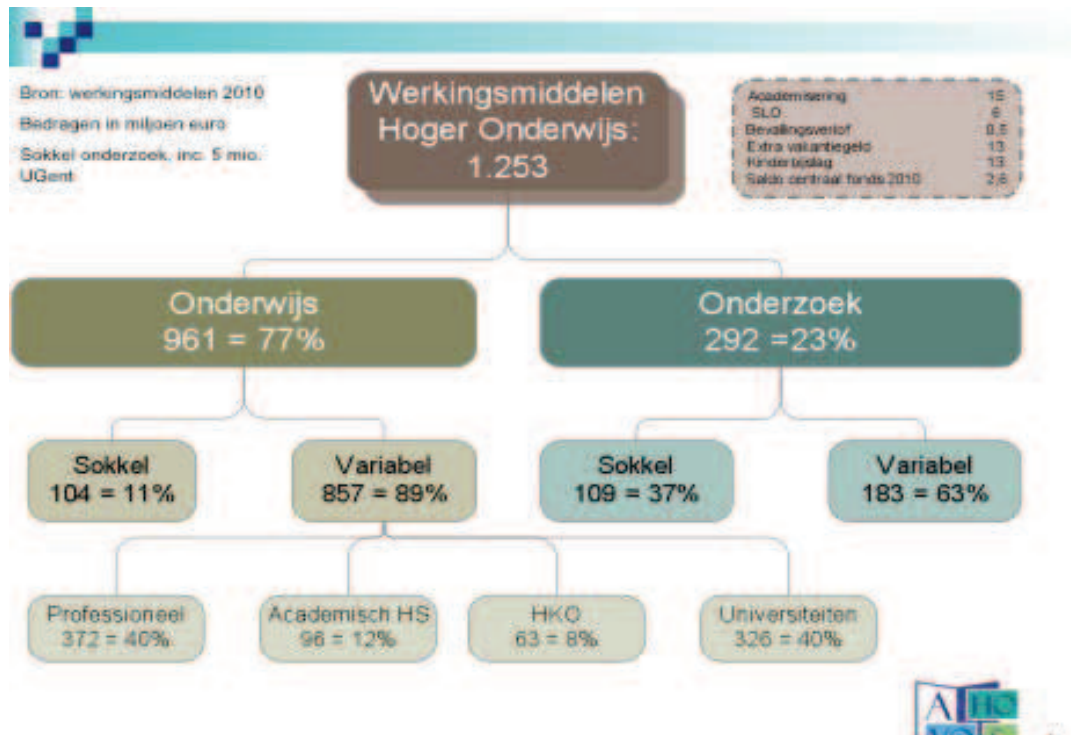
De OESO stelt als norm en ambitie dat 2% van het bruto binnenlands product van landen naar het hoger onderwijs zou gaan. Vandaag zit Vlaanderen aan 1,29%. Om te voldoen aan de OESO-normen, zou dit bij constant brp 700 miljoen extra vergen voor het hoger onderwijs in Vlaanderen.

Europa hanteert 3% van het bruto binnenlands product als norm voor uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling. In Vlaanderen bedragen die uitgaven vandaag 2,03% van het brp. Daarmee zit men boven het gemiddelde van EU-27, bijvoorbeeld hoger dan Nederland maar lager dan Duitsland, Frankrijk en de meeste Scandinavische landen.

De Vlaamse Regering heeft een stijging van het budget met 10% in het vooruitzicht gesteld voor het hoger onderwijs.

7.1.2. Het Financieringsdecreet

Het huidige Financieringsdecreet voor het hoger onderwijs in Vlaanderen dateert van 2008 en is dus nog vrij jong. De enveloppe voor hoger onderwijs bedraagt momenteel 1,3 miljard euro. Het Financieringsdecreet is een model dat een aantal resultaatgedreven parameters telt en gebaseerd is op competitie tussen de instellingen: wie meer studenten en meer onderzoeksmandaten en -projecten binnenhaalt, kan rekenen op meer middelen.

Figuur 3: Werkingsmiddelen 2010 van hogescholen en universiteiten¹². Bedragen in miljoen euro

De globale enveloppe wordt verdeeld over drie deelenvelopen: de professionele, de universitaire en de academiserende opleidingen. Bij de bepaling van de jaarlijkse werkingsuitkeringen wordt een onderscheid gemaakt tussen een vast gedeelte, de zogenaamde sokkel, en een variabel gedeelte. Voor de universiteit wordt gewerkt met een onderwijs- en een onderzoeksgerelateerd gedeelte; 55% bestaat uit onderwijsgerelateerde en 45% uit onderzoeksgerelateerde parameters. Voor de hogescholen is er alleen een onderwijsgerelateerd gedeelte. Voor het onderzoek aan de academiserende opleidingen worden wel academiseringsmiddelen toegekend, maar het bedrag dat hiervoor momenteel beschikbaar is, ligt aanzienlijk lager dan het equivalent van 45% bij de universiteiten.

De universiteiten en hogescholen ontvangen jaarlijks een globaal bedrag aan werkingsmiddelen en kunnen hiermee binnen het reglementaire kader dat de overheid vastlegt, een beleid voeren. M.a.w. de verdeling tussen de sokkel en het variabele gedeelte en, voor de universiteiten, tussen het onderwijs- en onderzoeksgerelateerde gedeelte is een kenmerk van het rekenmodel, niet noodzakelijk van het bestedingspatroon van de instellingen.

De facto halen hogescholen ongeveer 80% van hun budget uit werkingsuitkeringen. Voor de universiteiten is dat slechts 48%; verder halen universiteiten ongeveer 30% van hun inkomsten uit fundamenteel, basis- en toegepast onderzoek (de tweede en derde geldstroom), en nog eens ongeveer 9% uit contractonderzoek met en voor bedrijven.

De wetgever heeft als voorwaarde gesteld voor de onderwijs-sokkel dat instellingen moeten voldoen aan voldoende kritische massa, namelijk minimum 90.000 studiepunten of 1500 studenten. Wie daarentegen meer dan 720.000 studiepunten realiseert, wat het geval is voor enkele grote instellingen in ons land¹³ krijgt voor al wat boven dit aantal ligt niets uit deze enveloppe.

¹² Overzicht gepresenteerd door Luc Jansegers (informatiesessie financiering hoger onderwijs van 9 juni 2010).

¹³ Hogeschool Gent, de Universiteit Gent, de Katholieke Universiteit Leuven.

Ten slotte zijn nog enkele bijkomende elementen belangrijk om aan te stippen omdat ze zullen terugkeren bij vragen en knelpunten in verband met dit decreet:

- bij de toekenning van werkingsmiddelen per student wordt er gewerkt met een systeem van ‘puntengewichten’: afhankelijk van het soort hoger onderwijs waarvan de student deel uitmaakt, is een weging van 1 tot 3 gebruikelijk. Studiepunten worden via een puntenwegingsysteem en bonussen¹⁴ omgezet in financieringspunten;
- om de evolutie van de studentenaantallen in diverse instellingen in rekening te brengen, maakt men gebruik van het zogenaamde ‘klikstelsel’: enveloppen kunnen positief (bij toename van het aantal studenten) of negatief (bij afname van het aantal studenten) klikken a rato van een 2% verschil in aantallen in vergelijking met bepaalde referentiedata. Een hogere groei dan 2% leidt niet tot een hogere klik dan 2%. De verwachte ‘klik’ maakt deel uit van budgetprognoses voor het hoger onderwijs;
- de enveloppen voor de werkingsmiddelen worden jaarlijks geïndexeerd, volgens een door de regering bepaalde en door het parlement goedgekeurde index;
- in de begroting van 2010 werd bepaald dat het onderwijs dient te besparen, waarvan het hoger onderwijs 1,27% van de inspanning (of inspanningen ter waarde van ruim zestien miljoen euro) moet doorvoeren.

7.2. Financiële uitdagingen

Het succesvol aanpassen van het Vlaams hoger onderwijs aan een competitieve internationale context vergt ernstige financiële inspanningen, waarbij de kosten die gepaard gaan met academisering slechts één – maar erg belangrijk – element in het totale plaatje vormen.

De andere uitdagingen betreffen de versterking van de professionele bacheloropleidingen, de versterking van de financiering van de academische opleidingen die thans worden ingericht door de Vlaamse universiteiten, de versterking van het hoger kunstonderwijs en de specifieke uitdagingen waarmee Brussel kampt.

De meeste actoren zien een financieel groeipad over een periode van tien jaar, en dit niet alleen in functie van budgetbeperkingen: het vraagt immers tijd om onderzoekspotentieel te realiseren; tussen potentieel en output zit al gauw een tijdspanne van tien jaar.

7.2.1. De professionele bacheloropleidingen

De nood aan de versterking van de professionele bacheloropleidingen werd eerder al belicht (zie punt 3.2). Wat zijn de financiële implicaties voor het realiseren hiervan? Zoals gesteld, gaan de cijfers die hieronder gegeven worden over het algemeen uit van een groeipad van tien jaar voor de inzet van deze middelen. De synthesenota van Van Damme maakt gewag van 30 miljoen euro voor het versterken van het variabel onderwijsgedeelte van de enveloppe voor de professionele bacheloropleidingen en voor de heroriëntering en versterking van het projectmatig wetenschappelijk onderzoek (PWO). Hiernaast zal een beperkt transitiebudget van twee tot drie miljoen euro over een vijftal jaar nodig zijn om de gevolgen van integratie voor de onderwijssokkel van sommige hogescholen weg te werken of in de tijd uit te smeren.

Luc Jansegers (Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs en Studietoelagen) oppert de mogelijkheid om financieringspunten voor deze studenten een zelfde waarde toe te kennen als voor universiteitsstudenten, wat een meerinvestering van 12,5 miljoen euro zou vergen. Hij pleit er ook voor de PWO-middelen, die komen van het ministerie van Wetenschapsbeleid, met vijf procent te verhogen. Indien de in het regeerakkoord in het vooruitzicht gestelde verhoging van het budget voor hoger onderwijs met tien procent zou kunnen worden gerealiseerd, dan zou dit proportioneel een meerinvestering

¹⁴ Het studiegebied is bepalend voor deze weging, en onder meer of men beurs- of werkstudent is, of een functiebeperking heeft, leidt tot bonuspunten.

van 37 miljoen euro voor de professionele bacheloropleidingen inhouden. Dit zou toelaten de financieringspunten voor deze studenten aan te passen én een verhoging van PWO-middelen te realiseren.

Maurice Vaes (VLHORA) stelt dat de PWO-middelen verdubbeld zouden moeten worden. De huidige 113 euro per student per jaar is bijzonder weinig in vergelijking met het variabele onderzoeksdeel van de universiteiten, namelijk 2542 euro per student per jaar. Via het PWO-budget ontstaan sterke gemengde (professioneel-academisch) onderzoeksgroepen, die een grote rol kunnen spelen in maatschappelijk relevante innovatieprojecten. Hij stelt ook de vraag of het huidige puntengewichtensysteem niet gedateerd is, in het licht van vernieuwde opleidingsconcepten die willen inspelen op de evolutie van de technologie. Jansegers maakt gewag van een wenselijke evolutie die eveneens aandacht en investering verdient: de verdere integratie van hogere beroepsopleidingen, zowel deze op hogeschoolniveau als in het volwassenenonderwijs, in de hogescholen, met mogelijk de centra voor volwassenenonderwijs (CVO's) als expertisenetwerk.

Uit de berekeningen en beschouwingen van enkele actoren komen dus twee concrete wegen naar voor om de professionele bacheloropleidingen te versterken: voor de professionele opleidingen de toelage per financieringspunt optrekken en de PWO-middelen gevoelig verhogen. Deze materies zijn verspreid over verschillende ministeries.

7.2.2. *De academiserende opleidingen*

De academisering van de academiserende opleidingen van de hogescholen is sinds het Structuurdecreet (2003) duidelijk ingezet. In de voorbije legislaturen zijn hier al ongeveer 30 miljoen euro aan middelen voor ingezet: 13 miljoen in de eerste fase, meteen na het Structuurdecreet, en nog eens 15 tot 16 miljoen in de vorige legislatuur. De huidige academiseringsmiddelen bedragen 38 miljoen euro. De middelen komen zowel van Onderwijs als van Wetenschapsbeleid¹⁵. Het voornaamste opzet is de onderzoeksmiddelen van de academiserende opleidingen te verhogen.

Om het academiseringsproces verder tot een goed einde te brengen, moeten de inspanningen de volgende tien jaar volgehouden worden, daarover zijn alle actoren op het veld het eens. Hoe dient dit te gebeuren en welk prijskaartje hangt hieraan vast?

Van Damme stelt voor dat vijftien miljoen euro zou gaan naar het op kruissnelheid brengen van de puntengewichten in het variabel onderwijsdeel voor de academiserende opleidingen. Dit komt neer op een verhoging van het budget van de deelenveloppe academische hogeschoolopleidingen met ongeveer tien procent. Het bepalen van de omvang van het variabel onderzoeksdeel dat gepaard gaat met de academisering hangt af van de mate waarin de studenten ingebed worden in een onderzoeksintensieve omgeving. Van Damme schat dat ongeveer een verdubbeling van de academiseringsmiddelen over een periode van zes jaar een voldoende grote injectie in het wetenschappelijk onderzoek kan betekenen om de integrerende studenten een evenwaardige onderzoeksbedding te garanderen. Dit houdt een cumulatieve injectie van vijf miljoen euro per jaar in, wel met de kunstopleidingen inbegrepen. Hij lanceert ten slotte het voorstel om te herbekijken of de middelen van het Bijzonder Onderzoeksfonds (BOF) niet best geheel of gedeeltelijk toe te voegen zijn aan het variabel onderzoeksgedeelte van de basisfinanciering van de universiteiten. De universiteiten zijn hier niet voor te vinden: er is de voorbije jaren een duidelijke drive in de richting van kwalitatief excellent niet-gericht onderzoek ontstaan, met het BOF als een van de steunpilaren hierin. BOF-middelen anders aanwenden zou die groeibeweging in het gedrang brengen.

¹⁵ Momenteel komt er 23 miljoen euro uit de onderwijsbegroting en 15 miljoen euro van Wetenschapsbeleid.

Van Damme heeft in zijn synthesesnota gepoogd een opsomming te maken van alle kosten van 2012 tot en met 2017 maar stelt zelf dat dit ruwe berekeningen zijn, geen gedetailleerde simulaties. Hij komt tot een totale kostprijs van de operatie (inclusief versterking van de professionele bacheloropleidingen, middelen voor kunstopleidingen en de Brusselnorm) van 65 miljoen euro in het laatste jaar van deze legislatuur en 90 miljoen euro op kruissnelheid vanaf 2017.

Luc Jansegers komt, door te berekenen welk bedrag van het onderzoeksvariabel gedeelte gaat naar de huidige academiserende opleidingen, tot een som van 70 miljoen euro voor het academiseringsproces. Vermits hiervan reeds 30 miljoen besteed is, is het resterende bedrag voor de academisering 40 miljoen euro. Voor het onderwijsvariabel gedeelte ligt de oefening moeilijker, volgens hem. Men moet immers eerst bepalen welk gewicht aan welke opleiding gekoppeld zal worden. Hij noemt geen bedrag maar meent toch iets lager uit te kunnen komen dan Van Damme in zijn synthesesnota.

Nic Van Craen (VUB) wijst op de impact van de academisering op de onderzoeksbegroting: 60 miljoen euro aan BOF-middelen en nog eens 106 miljoen euro voor andere onderzoeksmiddelen (BOF extra's, IWT, FWO en IOF), ook weer gespreid over een groeipad van een aantal jaar. Dit is volgens hem nodig door de toenemende druk op de onderzoeksbudgetten en het grote maatschappelijke belang van onderzoek en innovatie.

Conclusie: Wanneer diverse actoren de rekening opmaken van het academiseringsproces, dan komen ze tot uiteenlopende resultaten. Deze variëren meestal van 100 tot 130 miljoen euro, waarvan 30 miljoen euro dus reeds besteed zijn. 100 miljoen euro nog te investeren in de komende jaren is het magische bedrag dat vaak terugkeert in alle discussies¹⁶, aldus Koen Debackere van de K.U.Leuven. Dit is echter een ruw cijfer. Veel hangt af van welk gewicht men toekent aan het onderwijs- en onderzoeksvariabel gedeelte, en van de bijkomende onderzoeksmiddelen die men kan en wil vrijmaken voor een verdere investering in onderzoek en kruisbestuiving tussen diverse disciplines.

7.2.3. *Verhoging van de werkmiddelen voor de huidige universitaire opleidingen*

Ook voor de financiering van de drievoudige opdracht van onderwijs, onderzoek en dienstverlening van de Vlaamse universiteiten stellen er zich belangrijke problemen. In de periode 2000-2009 steeg het aantal universitaire studenten van 63.081 tot 71.645¹⁷ en het aantal onderzoekers met een tijdelijk contract van 6.919 tot 10.303 vte's. Het aantal ZAP-leden die de eindverantwoordelijkheid dragen voor onderwijs, onderzoek en valorisatie steeg in deze periode echter maar van 2.360 tot 2.589 vte's¹⁸. Vandaar dat de heer Jansegers in zijn toelichting aangeeft dat, gezien de groei in studentenaantallen en contractuele onderzoekers, het wenselijk zou zijn het zelfstandig academisch personeel (ZAP) op te trekken tot 15 procent van het totale personeelsbestand, wat 365 ZAP-personeelsleden extra zou opleveren. Het is voor hem een open vraag of deze personeelskosten uit de middelen van het Financieringsdecreet dienen te komen.

7.2.4. *De hogere kunstopleidingen*

De hogere kunstopleidingen worden hier afzonderlijk genoemd omdat ze de volgende jaren mogelijk een ander academiseringsparcours volgen dan andere academiserende opleidingen, gezien hun specificiteit. Vanzelfsprekend willen de kunstopleidingen intussen niet achterblijven in het academiseringsproces en zijn hiervoor ook middelen te voorzien. Ook hier speelt het onderwijsvariabel en het onderzoeksvariabel gedeelte een rol, evenals het voorzien van specifieke onderzoeksmiddelen voor de kunsten. In het beleidsdomein

¹⁶ Dit bedrag bevat ook middelen voor de kunstopleidingen en voor een zogenaamde Brusselnorm.

¹⁷ <http://www.ond.vlaanderen.belonderwijsstatistieken>.

¹⁸ <http://www.vlir.belmedialdocs/Personeelsstatistiekenoverzichtpersoneelsstatistieken2009.pdf>.

Wetenschap en Innovatie wordt vanaf 2011 een specifiek onderzoekskanaal gelanceerd bij het FWO voor onderzoek in de kunsten.

Van Damme meent dat er op kruissnelheid 10 miljoen euro extra zal nodig zijn om de kunstopleidingen mee te nemen in het academiseringsproces.

De kunstopleidingen zijn op een totale onderwijskost van ruim 100 miljoen euro goed voor ongeveer 6 miljoen euro. Net als voor de andere academiserende opleidingen is er nog niet definitief beslist hoe de weging van de variabele budgetten best gebeurt.

7.2.5. *Brusselnorm*

Er zijn goede argumenten aan te voeren om aan de opleidingen in Brussel een correctiefactor of 'Brusselnorm' toe te kennen, menen alle actoren. Er zijn immers bijzondere inspanningen nodig: om de instroom vanuit Vlaanderen te blijven garanderen, zowel van studenten als van docenten, en om a) de gebrekkige steun vanuit de stad Brussel en de Brusselse gemeenten voor het Vlaams hoger onderwijs en b) de hoge kostprijs voor infrastructuur en andere uitgaven te compenseren. Bovendien stellen zich specifieke problemen op het vlak van diversiteit. De toepassing van een Brusselnorm zou de kwetsbaarheid van de Brusselse instellingen en opleidingen, die na een mogelijke integratie van de academische opleidingen nog dreigt toe te nemen, gedeeltelijk kunnen verhelpen. Van Damme denkt aan een progressief toenemende correctiefactor op de financieringspunten van instellingen die opleidingen in Brussel aanbieden. Deze correctiefactor zou een bijkomende kost van ongeveer 2 tot 3 miljoen per jaar genereren.

De Brusselse instellingen, verenigd in het Vlaams Overlegplatform Hoger Onderwijs Brussel, stellen een correctie voor op drie niveaus:

- de mobiliteitskost opnemen in artikel 40 van het Financieringsdecreet (kostprijs: 778.000 euro);
- een Brusselfactor van 1,1 voor studenten die aan een Brusselse instelling studeren (kostprijs: 3,7 miljoen euro);
- een behoud van het gegarandeerd niveau van de begroting van 2009 als minimum.

7.3. *Knelpunten*

Tijdens de hoorzittingen werd verwezen naar een aantal knelpunten in verband met de financiering van het hoger onderwijs in Vlaanderen. Deze knelpunten zijn veelal niet specifiek gebonden aan het proces van academisering, maar hebben betrekking op de ruimere financieringsmechanismen.

7.3.1. *Erosie door partiële indexering*

Het huidige enveloppensysteem wordt jaarlijks geïndexeerd, volgens een index bepaald door de regering en goedgekeurd door het parlement. Indien de evolutie van de loonkost hoger is dan deze indexering, dan leidt dit tot een erosie van de middelen van instellingen. Instellingen komen onder druk te staan omdat zij hun beperkte budget aan werkingsmiddelen moeten aanspreken voor de niet-gecompenseerde stijging van de personeelskosten.

7.3.2. *Het puntengewichtensysteem*

Het nieuwe Financieringsdecreet heeft een grotere transparantie en eenvormigheid gebracht in de financiering van de universiteiten en hogescholen in Vlaanderen. Door de integratie van academiserende opleidingen rijst de vraag welke puntengewichten dienen te worden toegekend voor het onderwijs- en onderzoeksvariabele gedeelte hiervan. Momenteel geldt een andere logica voor de puntengewichten van opleidingen in hogescholen en deze van universiteiten.

7.3.3. *Onderzoek ondergefinancierd*

Momenteel is er een ongezonde druk op de bestaande onderzoeksbudgetten, wat resulteert in lage slaagpercentages van aangevraagde onderzoeksmandaten en -projecten. Indien ons land talent wil ondersteunen en het innovatiepotentieel in Vlaanderen alle kansen wil geven, dan zou een slaagpercentage van ongeveer 30% een goede zaak zijn. Door de academisering is de druk op de onderzoeksbudgetten verhoogd. Een verdere uitbreiding van deze middelen dient zich aan. Ook de middelen voor praktijkgericht onderzoek voor de professionele opleidingen worden in navolging van de meeste andere Europese landen best verhoogd.

7.3.4. *Een competitief model met perverse neveneffecten*

Het financieringsmodel is een wel doordacht en transparant model. Het heeft duidelijk zijn merites. In dit model concurreren de instellingen met elkaar om studenten. Enerzijds is dat gezond. Anderzijds leidt dit tot het vasthouden van sommige studenten in universiteiten, terwijl men ze beter sneller zou heroriënteren. Dit leidt tot individueel tijdsverlies en demotivatie, en dit draagt evenmin bij tot een optimale inzet van het onderzoekspotentieel van de universiteiten. In de toekomst zou Vlaanderen er baat bij kunnen hebben om het competitief gehalte voor het aantal studenten te verminderen en de snellere heroriëntatie te stimuleren.

7.3.5. *Een gebrekkig investeringsbeleid*

Vlaanderen investeert behoorlijk in onderwijs en heeft de voorbije jaren ook een nieuwe onderzoeksdynamiek gegeneerd. Dat zijn sterke pluspunten. De budgetten voor investeringen in infrastructuur blijven echter achterop hinken. De kredieten dekken slechts 25 tot 50% van de investeringsnoden en uitgaven. In het bijzonder staan instellingen, die niet kunnen putten uit een rijk patrimonium, hierdoor voor beperkingen. Hoogstaand onderzoek veronderstelt een kwalitatief hoogstaande onderzoeksinfrastructuur. Een gebrekkige infrastructuur is een van de factoren die mensen met talent doet afhaken. Wat geldt voor onderzoek, gaat eveneens op voor onderwijsfaciliteiten. De potentiële synergie tussen departementen en opleidingen in hogescholen, die mogelijk werd door de schaalvergroting in 1995, vereist verdere investeringen in infrastructuur.

7.3.6. *Dempende factoren in het model*

De aanpassing van budgetten aan de evolutie van het aantal studenten, die volgens een kliksysteem gebeurt, straft de instellingen die een snelle groei kennen financieel af. Het duurt twee jaar vooraleer de stijging effectief meespeelt en dan duurt het nog vijf jaar vooraleer de stijging volledig meetelt. Omgekeerd geldt dat een instelling die achteruit boert in het aantal studenten, daar pas jaren later de financiële effecten van voelt en niet tijdig de kostenstructuur hoeft aan te passen. Een systeem dat snellere aanpassingen toelaat zou correcter zijn.

7.3.7. *Uitbreiding van de studieomvang*

In de bovenstaande prognoses werd een mogelijke uitbreiding van de studieomvang niet mee opgenomen in het kostenplaatje. Er bestaat momenteel geen eensgezindheid over de nood aan uitbreiding van de studieomvang. Over het algemeen gaat men ervan uit dat deze best enkel doorgevoerd wordt indien de Europese regelgeving dit vergt of indien maatschappelijke evoluties hiertoe nopen. Mocht een uitbreiding van de studieomvang wel doorgevoerd worden in bepaalde richtingen, dan hangt hier vanzelfsprekend ook een prijskaartje aan vast.

7.4. *Conclusie*

Uit het bovengaande blijkt duidelijk dat de discussies over de financiële impact van het academiseringsproces nog niet beslecht zijn. De grote onderzoeksintensieve inbedding van academiserende opleidingen vergt voldoende investering en uitwisselingsfaciliteiten, zowel met de universitaire opleidingen als met de professionele bacheloropleidingen. De hogescholen en universiteiten brengen ten slotte ook andere financiële aandachtspunten naar voor, zoals uit het bovengaande lijstje mag blijken.

8. *Tijdspad*

In zijn synthesesnota schetst Dirk Van Damme een perspectief voor de toekomst van de academiserende hogeschoolopleidingen (in samenhang met een visie op het hogeronderwijslandschap) waarbij de decretale basis wordt gelegd in 2011, maar waarbij de implementatie ervan zich uitrolt over een periode van tien jaar. Dit tijdspad werd tijdens de werkzaamheden van de Commissie ad hoc Hoger Onderwijs geen enkele keer betwist. Luc Van den Bossche, voorzitter van de Associatie Universiteit Gent, onderscheidt in dit tijdspad drie momenten: een moment waarop de beslissing genomen wordt om de academische hogeschoolopleidingen al dan niet te integreren en waarop de tijdslijn – fasering, financiering – wordt vastgelegd, een moment waarop de integratie feitelijk gebeurt, en een moment waarop de financiering gelijk zal zijn voor alle opleidingen waarvoor universiteiten verantwoordelijk zijn (d.i. binnen tien jaar).

9. *Conclusies*

Deze maatschappelijke beleidsnota heeft de doelstellingen, situatie, knelpunten en mogelijke oplossingen geschetst van diverse aspecten van het academiseringsproces.

Het hoger onderwijs in Vlaanderen is flink gevorderd in het binnen de Europese Unie overeengekomen proces dat tot grotere transparantie leidt. Intussen slaagt men er in een breed toegankelijk, betaalbaar en kwalitatief hoogstaand hoger onderwijs aan te bieden, met behoorlijke relevantie voor diverse maatschappelijke stakeholders.

Stilstaan is echter geen optie voor Vlaanderen. In de context van een Europa waarbinnen elk land en elke regio zich wapent om competitief sterk te staan in de internationale *war for talent*, is het van het grootste belang om verder te gaan op de ingeslagen weg en resoluut te blijven investeren in ons hoger onderwijs, ook in moeilijke budgettaire tijden. Er is geen andere weg om ons innovatievermogen op peil te houden, en daarmee ook de welvaart in Vlaanderen.

De academiserende opleidingen zijn een cruciale schakel in het goed functioneren van de kruisbestuiving tussen diverse geledingen van het hoger onderwijs. De integratie dient gepaard te gaan met een bevestiging van de eigenheid van deze opleidingen en een versterking van de dwarsverbindingen tussen de diverse geledingen van het hoger onderwijs. De dynamiek die de voorbije jaren ontstaan is door een grotere uitwisseling tussen de onderscheiden geledingen en door de blootstelling van de academiserende opleidingen aan meer onderzoek dient onverminderd te worden voortgezet. Dit hele proces kan men zien als een stap in de richting van een sterker onderwijscontinuüm, dat alle aspecten van het hoger onderwijs integreert en voldoende beweging en uitwisseling tussen de verschillende onderdelen ervan mogelijk maakt.

BELEIDSSTELLINGEN

1. De structuur van het onderwijslandschap

1.1 De academiserende hogeschoolopleidingen (met uitzondering van de academiserende kunstopleidingen) worden geïntegreerd in de universiteiten.⁽¹⁾

Met integratie wordt daarbij bedoeld dat de universiteiten verantwoordelijkheid krijgen over:

- de uitreiking van de diploma's;
- het onderwijs- en het onderzoeksbeleid met betrekking tot deze opleidingen;
- de kwaliteitszorg voor onderwijs en onderzoek;
- het personeelsbeleid over het personeel aangesteld in deze opleidingen.

Volgende randvoorwaarden dienen hierbij in acht te worden genomen, ook om de kwaliteit van het hoger onderwijs in het algemeen te garanderen:

- de maatschappelijke meerwaarde, dit is de stijging van de kwaliteit van onderwijs en onderzoek met het oog op het behalen van de kwalitatieve en kwantitatieve doelstellingen geformuleerd in ViA en Europa 2020;
- een adequate financiering die toelaat deze ingrijpende operatie te voltooien;
- de maximale efficiëntie van de besteding van (onderzoeks- en onderwijs)middelen;
- het behoud van de verschillen en de complementariteit in de profielen en de finaliteiten van de onderscheiden opleidingen;
- het behoud van de huidige hoge kwaliteit van de professionele bacheloropleidingen en hun specifieke rol inzake innovatie, en de versterking van deze opleidingen met focus op knelpuntberoepen en hun maatschappelijk belang, alsook op de regionale noden;
- gerichte bijkomende inspanningen voor de verdere democratisering van het hoger onderwijs, zowel van de huidige universitaire opleidingen, de geacademiseerde opleidingen als de professionele bacheloropleidingen;
- versterking en uitbreiding van de mogelijkheden tot overgang van de ene naar de andere opleiding;
- een institutionele vereenvoudiging van het hogeronderwijslandschap waarbij de hervorming plaatsvindt in een gefaseerd tijds kader dat voor iedereen hetzelfde is (gelijk oversteken);
- de versterking van de kruisbestuiving tussen het hoger onderwijs en andere maatschappelijke actoren o.a. het bedrijfsleven, en dit in het kader van de versterking van de kennisdriehoek onderwijs-onderzoek-innovatie.

¹ Minderheidsstandpunt van LDD die voorstander is van een beperkte integratie: voltooiing van de academisering van de academiserende hogeschoolopleidingen, mits de uitreiking van de diploma's van de academiserende hogeschoolopleidingen gebeurt door de universitaire partner van de associatie waartoe de hogeschool behoort.

1.2. Het hoger kunstonderwijs

1.2.1. De structuur van de hogere kunstopleidingen dient eenvormig te zijn in de gehele Vlaamse Gemeenschap.

1.2.2. Voor de hogere kunstopleidingen wordt binnen de hogeschool een aparte structuur uitgewerkt in de vorm van ‘Schools of Arts’⁽²⁾. Aan deze Schools of Arts worden decretaal bijzondere bevoegdheden toegekend. Deze bevoegdheden liggen in het verlengde van de specificiteit van de kunstopleidingen. Dit betekent dat deze bevoegdheden niet langer worden uitgeoefend door de raad van bestuur van de hogeschool, maar binnen deze van de Schools of Arts, en dat daarin ook de universiteit van de associatie waartoe de hogeschool behoort, is vertegenwoordigd.

1.3. De associaties

1.3.1 De associaties van hogescholen en universiteiten blijven bestaan. ⁽³⁾

1.3.2. Volgende taken moeten ze minstens toebedeeld krijgen: ⁽⁴⁾

- de organisatie van de samenwerking en het aanhalen van de banden tussen de professionele bachelors en de geacademiseerde en academische opleidingen met inbegrip van de overgangsmogelijkheden en de ontwikkeling van leerlijnen;
- de bevordering van de coördinatie van het onderzoek en meer bepaald van de translatieketen van fundamenteel naar toegepast onderzoek en omgekeerd, en van innovatie;
- logistieke coördinatie in het algemeen;
- als forum de evolutie naar een geïntegreerde hogeronderwijsruimte voorbereiden.

1.4. De eindverantwoordelijkheid voor de hogere beroepsopleidingen (HBO5) situeert zich aan de hogescholen maar met een duidelijke arbeidsverdeling en afspraken met de centra voor volwassenenopleiding en ook met de universiteiten in het kader van levenslang leren.

1.5. De huidige hervorming is geen eindpunt. In Vlaanderen ontwikkelen we een geïntegreerde hogeronderwijsruimte, waarin HBO5-Bachelor-Master en doctoraatsopleidingen een plaats krijgen. We kiezen voor één enkele binariteit, namelijk bachelor en master, en versterken het profiel van elke richting, waarbij er een continuüm bestaat tussen toepassingsgerichte en op onderzoek gebaseerde opleidingen. Om dit te realiseren herdefiniëren we de rol van de associaties.

² Meerdere fracties vragen dat ook een passend Nederlands equivalent wordt gezocht voor de term ‘School of Arts’.

³ Minderheidsstandpunt LDD: indien men kiest voor integratie, zijn associaties niet meer nodig; indien men kiest voor ‘beperkte’ integratie (zoals door LDD bepleit), dan zijn associaties in een versterkte vorm nodig.

⁴ Minderheidsstandpunt Groen!: in de eerste fase van de integratie van de academiserende opleidingen is dit een te minimale invulling om het bestaan van de associaties te rechtvaardigen.

2. Financiering

2.1. Het behalen van de 2-percentnorm en de hervorming van het hogeronderwijslandschap noodzaken een verhoging van de middelen van het hoger onderwijs.

Dit vereist ook een herziening van de financieringsmechanismen uit het Financieringsdecreet, met aandacht voor de leefbaarheid na integratie van bepaalde instellingen en het behoud van de verschillende profielen van de academiserende opleidingen.

2.2. Deze verhoging dient te gebeuren met inachtnaam van een evenwicht tussen drie componenten zijnde, (1) de versterking van de onderzoeksfinanciering van de academiserende hogeschoolopleidingen; (2) de versterking van de financiering van de professionele bacheloropleidingen en (3) de verhoging van de financiering van de huidige academische opleidingen aan de universiteiten met inbegrip van een versterking van de kanalen voor onderzoeksfinanciering.

2.3. De middelen voor (1) worden tijdens een overgangperiode ‘gekleurd’, wat betekent dat ze aan deze bestemming worden geaffecteerd en de instellingen afzonderlijk moeten rapporteren over de besteding ervan.

2.4. Er moet een specifieke bijkomende financiering worden voorzien voor de hogeronderwijsinstellingen met zetel en vestigingsplaats(en) in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (een zgn. ‘Brusselnorm’).

3. Personeel

3.1. De mogelijkheid wordt voorzien voor het onderwijzend personeel van de academiserende hogeschoolopleidingen om ingeschakeld te worden in het ZAP-kader na positieve beoordeling van dossier en met hantering van dezelfde criteria als voor de universitaire ZAP-leden, weliswaar rekening houdend met de profielverschillen van de opleidingen.

3.2. Er moet een overgangskader komen met behoud van de huidige loopbaanmogelijkheden voor het onderwijzend personeel van de academiserende hogeschoolopleidingen dat niet in het ZAP-kader wordt ingeschaald.

3.3. Er dient voor het ATP-personeel verbonden aan de academiserende opleidingen een geëigende oplossing te worden uitgewerkt met respect voor de rechten van dit personeel en zonder de hogescholen op te zadelen met een al te zwaar sociaal passief.

3.4. Er dient een einde te worden gemaakt aan de ‘bijzondere salarisschaal’ voor lesgevers in het hoger kunstonderwijs die bij voltijdse opdracht slechts 70 percent bedraagt van de gangbare salarisschaal toegekend aan de lesgevers van andere opleidingen aan de hogescholen, weliswaar met inachtnaam van de vigerende algemene cumulatiereregelingen.

3.5. Deze nu noodzakelijke beslissingen moeten kaderen in een te ontwikkelen geïntegreerd en gecoördineerd personeelsstatuut en een nieuwe rechtspositieregeling voor het geheel van het hoger onderwijs.

4. Beheer

4.1. Aan de publiekrechtelijke instellingen zoals UGent en de VAHs moet een vergelijkbare autonomie en beheersstructuur worden toegekend als deze waarover de vrije instellingen vandaag reeds beschikken.

4.2 De decreetgever moet binnen een decretaal vastgelegd kader de nodige ruimte laten waarbinnen de instellingen hun eigen beleid kunnen verwezenlijken.

4.3 Vertegenwoordigers van de academiserende opleidingen blijven vertegenwoordigd in de Onderzoeksraad van de universiteiten, minstens zo lang de desbetreffende onderzoeksmiddelen ‘gekleurd’ zijn.

5. Internationalisering en taalregeling

5.1. Uitgaande van het principe dat het Nederlands de bestuurs- en onderwijstaal is in het hoger onderwijs, wordt aan de instellingen meer ruimte gelaten om andere talen te hanteren als onderwijstaal, met dien verstande (1) dat dit op bachelorniveau tot 30 studiepunten wordt beperkt in de niet-taalopleidingen (5) en (2) dat wat betreft de masteropleidingen de equivalentieregel principieel wordt behouden op het niveau van de Vlaamse Gemeenschap, maar dat de Vlaamse Regering kan afwijken op advies van de Erkenningscommissie.(6) De taalregeling in haar geheel kadert in de verdere kwaliteitsbewaking en democratisering van het hoger onderwijs en de optimale afstemming ervan op het tewerkstellingsveld en samenleving in haar geheel.

5.2. Met het oog op het behalen van het streefcijfer van 20 percent studenten met buitenlandse studie-ervaring in 2020, moet een aangepaste financiële ondersteuning worden voorzien om deze ervaring ook voor minder begoede studenten haalbaar te maken.

5.3 De mobiliteit van Vlaamse studenten en docenten wordt verder aangemoedigd.

6. Democratisering(7) (8)

6.1. In het kader van de democratisering dient, ook na de voltooiing van de integratie van de academiserende opleidingen, te worden voorzien in een degelijke regionale spreiding van de opleidingen op bachelorniveau.

⁵ Open Vld en Groen! zijn voorstander om hier naar een beperking tot 60 studiepunten te gaan.

⁶ LDD en Groen! opteren voor een afschaffing van de equivalentieregel.

⁷ Groen! is van oordeel dat, zonder afbreuk te doen aan de democratisering, met inachtnaam van de onderzoeksresultaten ter zake en van onze internationale verplichtingen, mits het herbekijken van het systeem van de studiefinanciering en mits men niet boven het Europees gemiddelde uitgaat, een verhoging van het inschrijvingsgeld kan worden onderzocht.

⁸ LDD is van oordeel dat een differentiatie van de inschrijvingsgelden voor de verschillende opleidingen moet worden onderzocht in functie van de noden op de arbeidsmarkt. Een differentiatie zou ook kunnen bijdragen tot meer verantwoordelijkheidszin bij de studiekeuze die studenten maken. Indien deze differentiatie leidt tot een verhoging van het inschrijvingsgeld t.o.v. de huidige toestand, dan moet dit gebeuren met inachtneming van onze internationaalrechtelijke verplichtingen, moet ook het systeem van studiefinanciering herbekeken worden en mag de verhoging er niet toe leiden dat de inschrijvingsgelden het Europees gemiddelde te boven gaan.

6.2. De aandacht voor studie- en trajectbegeleiding die nu reeds in een aantal instellingen bestaat, moet worden veralgemeend doorheen het hoger onderwijs.

7. Uitbreiding van de studieomvang en levenslang leren

7.1. Het aantal studiepunten van de masteropleidingen dient te worden geflexibiliseerd tussen 60 en 120 studiepunten.

7.2. De commissie raadt aan omzichtig om te gaan met uitbreiding van de studieomvang maar ziet wel de noodzaak om naast de banaba's ook na professionele bachelor specifieke vervolgopleidingen op masterniveau te voorzien.

7.3. De commissie trekt de aandacht op de sterk verminderde aantrekkingskracht van de specifieke lerarenopleidingen en vraagt het beleid hierover een dringend overleg met alle betrokkenen op te starten.

7.4. Gegeven de doelstellingen inzake levenslang leren, is de commissie van mening dat de mogelijkheid voor het continuüm van levenslang leren en werken dient te worden geconcretiseerd doorheen het volledige (hoger) onderwijs.

8. Timing

8.1 De commissie is akkoord om vóór 2012 de nodige decretale basis te verschaffen aan deze operatie.

8.2 De commissie is van mening dat de implementatie van dit ingrijpende proces over meerdere legislaturen dient te worden gespreid, waarbij het tijdsplan, de principebeslissingen en de financieringstabel echter ab initio gekend zijn.

Gebruikte afkortingen

ACV	Algemeen Christelijk Vakverbond
ACOD	Algemene Centrale der Openbare Diensten
AEC	<i>European Association of Conservatoires</i>
Agoria	federatie van de technologische industrie
aso	algemeen secundair onderwijs
ATP	administratief en technisch personeel
banaba	bachelor-na-bachelor
bbp	bruto binnenlands product
BOF	Bijzonder Onderzoeksfonds
brp	bruto regionaal product
COC	Christelijke Onderwijscentrale
COE	<i>Centre of Excellence</i>
CVO	centrum voor volwassenenonderwijs
ECTS	<i>European Credit Transfer System</i>
FOD	Federale Overheidsdienst
FWO	Fonds Wetenschappelijk Onderzoek - Vlaanderen
HBO5	Hoger Beroepsonderwijs (overeenkomstig het Europese onderwijsniveau 5)
HIVA	Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving
ho	Hoger Onderwijs
HZS	Hogere Zeevaartschool
IMEC	Interuniversitair Micro-elektronicacentrum
IOF	Industrieel Onderzoeksfonds
IST	Instituut Samenleving & Technologie
IWT	Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie
K.U.Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
kmo	kleine en middelgrote onderneming
KVIV	Koninklijke Vlaamse Ingenieursvereniging
LSO	Lager Secundair Onderwijs
manama	master-na-master
NVAO	Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie
O&O	Onderzoek en Ontwikkeling
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
PhD	<i>Doctor of Philosophy</i> (een Anglo-Amerikaanse variant op de academische graad van doctor)
PWO	projectmatig wetenschappelijk onderzoek
SBO	strategisch basisonderzoek
so	secundair onderwijs
tso	technisch secundair onderwijs
UA	Universiteit Antwerpen
UGent	Universiteit Gent
ULB	Université Libre de Bruxelles
UNIZO	Unie van Zelfstandige Ondernemers

UVAH	Unie van Vlaamse Autonome Hogescholen
VAH	Vlaamse Autonome Hogescholen
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
ViA	Vlaanderen in Actie
VIB	Vlaams Instituut voor Biotechnologie
VIK	Vlaamse Ingenieurskamer
VLHORA	Vlaamse Hogescholenraad
VLIR	Vlaamse Interuniversitaire Raad
Vlor	Vlaamse Onderwijsraad
Voka	Vlaams Netwerk van Ondernemingen
VRWI	Vlaamse Raad voor Wetenschap en Innovatie
VSOA	Vrije Syndicaat van het Openbaar Ambt
vte	voltijdsequivalent
VUB	Vrije Universiteit Brussel
VVS	Vlaamse Vereniging van Studenten
ZAP	zelfstandig academisch personeel

BIJLAGEN

BIJLAGE 1:

Overzicht van de hoorzittingen en de uitgenodigde sprekers

COMMISSIE ad hoc HOGER ONDERWIJS**Overzicht hoorzittingen****1. Woensdag 24 maart 2010 10:00 uur**

Hoorzitting met de heer Dirk Van Damme, hoofd van het Centre for Educational Research and Innovation bij de OESO te Parijs, over zijn synthesesnota over de toekomst van de academische hogeschoolopleidingen in het Vlaamse hogeronderwijslandschap

2. Woensdag 31 maart 2010 10:00 uur

Hoorzitting over de toekomst van het Hoger Onderwijs in Vlaanderen met:

- prof. dr. Luc François, voorzitter van de werkgroep Hervorming Hoger Onderwijs van de Vlaamse Onderwijsraad
- Em. Prof. Dr. Rudi Baron Verheyen van de Universiteit Antwerpen

3. Maandag 19 april 2010 14:30 uur

Hoorzitting over de hervorming van het Hoger Onderwijs. Internationale benchmarking met:

- de heer Karl Dittrich, voorzitter van de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO)
- de heer Hans Vossensteyn, expert en secretaris van de Commissie Toekomstbestendig Hoger Onderwijs in Nederland
- prof. Paul De Grauwe, hoogleraar internationale economie aan de K.U.Leuven

4. Maandag 26 april 2010 14:30 uur

Hoorzitting over het hoger kunstonderwijs met:

- de heer Martin Prchal, Chief Executive European Association of Conservatoires (AEC)
- prof. dr. Guy Aelterman, algemeen directeur Artesis Hogeschool Antwerpen
- de heer Wim De Temmerman, Departementshoofd Koninklijke Academie voor Schone Kunsten (KASK-Hogeschool Gent)
- Ererector André Oosterlinck, voorzitter van de Associatie K.U. Leuven
- de heer Willy Claes, voorzitter van de Associatie Universiteit-Hogescholen Limburg

5. Woensdag 28 april 2010 09:30 uur

Hoorzitting over de hervorming van het hoger onderwijs, onderdeel onderzoek, met:

- prof. Patrick Loobuyk, Centrum Pieter Gillis UAntwerpen
- dr. ir. Elisabeth Monard, Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek - FWO
- de heer Maarten Sileghem, agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie (IWT)
- prof. Karen Maex, voorzitter van de subgroep Hoger Onderwijs van de Vlaamse Raad voor Wetenschap en Innovatie (VRWI)

6. Maandag 3 mei 2010 14:30 uur

Hoorzitting over de hervorming van het hoger onderwijs, onderdeel financiering, met:

- de heer Luc Jansegers, administrateur-generaal van het Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs en Studietoelagen (AHOVOS)
- de heer Nic Van Craen, financieel beheerder van de Vrije Universiteit Brussel (VUB)
- de heer Maurice Vaes, algemeen directeur van de Katholieke Hogescholen Kempen (KHK)
- prof. Koen Debackere, algemeen beheerder van de Katholieke Universiteit Leuven (K.U.Leuven)

7. Woensdag 5 mei 2010 09:30 uur

Hoorzitting over de hervorming van het hoger onderwijs, onderdeel internationalisering en taalgebruik, met:

- prof. dr. Alain Verschoren, voorzitter van de Vlaamse Interuniversitaire Raad
- prof. dr. Paul De Knop, rector van de Vrije Universiteit Brussel
- prof. dr. Kristiaan Versluys, directeur Onderwijsaangelegenheden Universiteit Gent
- prof. dr. Peter Vandenaabeele, voorzitter van de opleiding Biochemie en Biotechnologie aan de Faculteit Wetenschappen van de Universiteit Gent
- prof. dr. Mieke Van Herreweghe, hoogleraar Engelse taalkunde aan de Universiteit Gent
- prof. dr. Ludo Melis, vicerector Onderwijsbeleid aan de K.U.Leuven
- prof. dr. Frank Flerackers, voorzitter van het Verbond der Vlaamse Academicici (VVA)

8. Woensdag 12 mei 2010 10:00 uur

Hoorzitting over de hervorming van het hoger onderwijs, onderdeel democratisering, met:

- prof. dr. Ides Nicaise en de heer Steven Groenez, Hoger Instituut voor de Arbeid (HIVA)
- prof. dr. Bea Cantillon, Universiteit Antwerpen (UA)
- de heer Tom Demeyer, ondervoorzitter van de Vlaamse Vereniging van Studenten (VVS)
- mevrouw Ann Demeulemeester, voorzitter van de Verenigde Verenigingen

9. Woensdag 19 mei 2010 9:30 uur

Hoorzitting over de hervorming van het hoger onderwijs, onderdeel afnemend veld, met:

- de heer Fons Leroy, gedelegeerd bestuurder VDAB
- ing. Rik Baron Jaeken, Voorzitter Vlaamse Ingenieurskamer vzw
- dr. ir. Paul Verstraeten, algemeen voorzitter Koninklijke Vlaamse Ingenieursvereniging
- de heer Wilson De Pril, directeur-generaal Agoria
- mevrouw Nele Muys, studiedienst Unizo
- de heer Peter Leyman, gedelegeerd bestuurder Voka

10. Woensdag 26 mei 2010 10:00 uur

Hoorzitting over de hervorming van het hoger onderwijs, onderdeel personeel, met:

- de heer Hugo Deckers, algemeen secretaris ACOD-onderwijs
- Rudy Van Renterghem, adjunct secretaris-generaal COC
- Lucianus Van Rompaey, secretaris-begeleider VSOA-onderwijs

11. Maandag 31 mei 2010 14:30 uur

Hoorzitting over de hervorming van het hoger onderwijs, onderdeel hogescholen, met:

- de heer Toon Martens, voorzitter Vlaamse Hogescholenraad (VLHORA)
- de heer Wilfried Van Rompaey, secretaris-generaal Vlaams Verbond van Katholieke Hogescholen (VVKHO)
- de heer Frans Verheeke, voorzitter Unie van Vlaamse Autonome Hogescholen (UVAH)
- de heer Eric Halsberghe, algemeen directeur Hogeschool Zuid-West-Vlaanderen (KATHO)

12. Woensdag 2 juni 2010 09:30 uur

Hoorzitting over de hervorming van het hoger onderwijs, onderdeel universiteiten, met:

- prof. dr. Alain Verschoren, rector Universiteit Antwerpen
- prof. dr. Mark Waer, rector Katholieke Universiteit Leuven
- prof. dr. Paul De Knop, rector Vrije Universiteit Brussel
- prof. dr. Paul Van Cauwenberghe, rector Universiteit Gent
- prof. dr. Luc Deschepper, rector Universiteit Hasselt
- de heer Dirk De Ceulaer, voorzitter Directiecomité Hogeschool-Universiteit Brussel

13. Maandag 7 juni 2010 14:30 uur

Hoorzitting over de hervorming van het hoger onderwijs, onderdeel associaties, met:

- prof.dr. Alain Verschoren, voorzitter Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen
- prof. dr. Andre Oosterlinck, voorzitter Associatie K.U.Leuven
- de heer Willy Claes, voorzitter Associatie Universiteit-Hogescholen Limburg
- de heer Luc Van den Bossche, voorzitter Associatie Universiteit Gent
- prof. dr. Bart De Schutter, voorzitter Universitaire Associatie Brussel

BIJLAGE 2:

Programma van het IST-coloquium
'Perspectief 2020. Een Europese toekomst voor het Vlaams Hoger Onderwijs'
(Vlaams Parlement, 20 mei 2010)

<i>Onthaal</i>	09.00 - 09.30
Verwelkoming en inleiding door Robby Berloznik, directeur IST	09.30 – 09.40
Lezing ‘Actuele denkpistes over de hervorming van het Hoger Onderwijs’ door mevrouw Fientje Moerman, voorzitter Commissie ad hoc Hoger Onderwijs	09.40 – 10.10
Lezing ‘Doelstellingen, indicatoren en streefcijfers Hoger Onderwijs: de Europese Strategie 2020’ door de heer Tonnie Erik De Koster, Secretariaat- generaal <i>Europe 2020 strategy & European economic recovery plan</i>	10.10 – 10.40
<i>Koffiepauze</i>	10.40 – 11.00
Lezing ‘Transformation of Short-cycle Higher Education in the Czech Republic’ door de heer Michal Karpisek, directeur CASPHE en vice- voorzitter EURASHE	11.00 – 11.30
Lezing ‘Doelstellingen, indicatoren en streefcijfers voor het Hoger Onderwijs: het Vlaamse Pact 2020’ door mevrouw Ann Demeulemeester, lid Raad van Wijzen ViA	11.30 – 12.00
Lezing ‘Actuele positie van het Hoger Onderwijs in de Europese context’ door Noël Verducruysse, afdelingshoofd Hoger Onderwijs Vlaamse Gemeenschap	12.00 – 12.30
<i>Lunch</i>	12.30 – 13.30
Tafelsessies met deelnemers (deel 1)	13.30 – 14.45
<i>Koffiepauze</i>	14.45 – 15.00
Tafelsessies met deelnemers (deel2)	15.00 – 16.00
Plenaire presentatie van conclusies en voorstellen	16.00 – 16.30
Slot en dankwoord door Robby Berloznik, directeur IST	16.30 – 16.35
<i>Receptie</i>	16.35 – 17.00

BIJLAGE 3:
Refentie- en bronnenlijst

1. Studies en onderzoeken
 - De toekomst van de academische hogeschoolopleidingen in het Vlaamse hogeronderwijslandschap – Synthesenota op vraag van de Vlaamse Regering – Dirk Van Damme
 - Optimalisatie en rationalisatie van het hoger onderwijslandschap en -aanbod (Commissie Soete)
 - Overzicht van verschillende ontwikkelingen in de werking en structuur van het Hoger Onderwijs in Vlaanderen en voorstellen voor de toekomstige structuur - Prof. Rudi Verheyen
 - Professional masters - final report 2010 (CHEPS)
2. Standpunten en adviezen
 - VLOR - Advies over de structuur van het hoger onderwijs
 - VLHORA-standpunt bij de rapporten van de commissie Soete Rationalisatie en optimalisatie Landschap Hoger onderwijs
 - VLIR - Memorandum voor de Vlaamse Regering 2009-2014
 - De toekomst van de academische opleidingen : standpunt van de Universiteit Gent
 - UVAH-standpunt over integratie (Unie van Vlaamse Autonome Hogescholen)
 - VVS-standpunt over inkanteling
 - Standpunt VVS (congres 30 maart 2010)
 - Advies van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek - Vlaanderen (FWO)
 - Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) over Universiteiten voor Europa (initiatiefadvies)
 - Universiteit en Hogeschool: concurrentieel of complementair? (academische rede Jacques Willems - RUG - 1997)
 - Integratie is geen ijdel woord (academische rede Jean-Luc Vanraes - voorzitter Universitaire Associatie Brussel)
 - VRWI-advies Structuur hoger onderwijs
 - 'Differentiëren in drievoud': advies Commissie Toekomstbestendig Hoger Onderwijs Stelsel
 - Academisering, integratie en studieduur van de opleiding industriële ingenieur - standpunt Agoria Vlaanderen
 - Standpunt Essenscia over de opleiding industriële ingenieur
 - Toekomstige structuur hoger onderwijs: standpunt van het ACV
 - Academisering: standpunt van Voka
3. Hoger Kunstonderwijs
 - Discussienota Hoger Kunstonderwijs in Vlaanderen
 - VLOR-advies over de discussienota Hoger Kunstonderwijs
4. Taalregeling
 - VLIR-nota taalregeling in het hoger onderwijs
 - Advies van de Vlaamse Raad voor Wetenschap en Innovatie (VRWI)
 - De taal in het Hoger Onderwijs in de Wetenschappen in Vlaanderen (prof. Jean-Paul Henriët)
 - Memorandum over het taalregime in het HO in Vlaanderen (Prof. F. Fleerackers)
5. Personeelsaangelegenheden
 - Docentenprofessionalisering in het Hoger Onderwijs: stand van zaken en toekomstperspectieven
6. Maatschappelijk debat
 - Platformtekst toekomstig hogeronderwijslandschap – werkgroep maatschappelijk debat'
 - Reacties en standpunten betreffende de platformtekst

7. Schriftelijke bijdragen
 - De taal in het Hoger Onderwijs in de Wetenschappen in Vlaanderen (prof. Jean-Paul Henriët)
 - Toekomstige structuur hoger onderwijs: standpunt van het ACV
 - Schriftelijke bijdrage VLHORA ivm onderzoek
 - VVKHO-standpunt ivm integratie
 - Verduidelijking HIVA-standpunt ivm democratisering
 - Integratie hogeschoolopleidingen in de universiteit: ervaringen EHL in het LUC (door Harry Martens)
 - Bijdrage Hogere Zeevaartschool
8. Verslagen van de hoorzittingen
 - Synthesenota Dirk Van Damme
 - Toekomst en structuur van het hoger onderwijs in Vlaanderen
 - Hervorming van het hoger onderwijs
 - Hervorming van het hoger kunstonderwijs
 - Democratisering
 - Taalregeling en internationalisering
 - Afnemend veld
 - Personeel
 - Onderzoek
 - Financiering
 - Universiteiten
 - Hogescholen
 - Associaties